Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 12 МАЙ, 1988 ШУ. ★ № 57 (7560). ★ Мах 3 кеп.

БЕРРИГАШ ОАРЦАГІБАЬННАБ

Малгобекски района хьайбаш леладераш карарча шера хьалхарча ялх бетта 1830 тонн шурей 370 тонн дулхи паччахьалкхенга дохка дезаш ба. Уж планаш тlатеllа къахьийгача мара кхоачашъюлургйоацалга ховш дацар, хlана аьлча дlадахача шерашка хьайбай продукци йоаккхача дукха ледарлонаш нийсъялийтаяр укхаза. Дувлийта гlалаташ тахка а теххa, керда таронаш гучаяхара теркам тlабахийтар района партийни, советски, боахама органаша, совхозий кулгалхоша, специалисташа, къахьегамхоша. Керттера теркам тlабахийтар доакъара база чlоагlъяра, хьайбай lулаш тоадара, зооветеринарни болх меттабоалабара. Доккха новкъостал дир лоаллаха уллача Къулбаседа-Хlирий АССР Правобережни района хьайбаш леладерий опыт lомаяро а из моттигерча боахамашка дlайоаржаяро а. Цу балхах пайда баьлар.

Ер шу долалуш района ерригача совхозашка шерра юкъеяьхкар боахам лелабара керда методаш: шоаш шоашта финансировани яр, самоокупаемость, йизза хозрасчет, кхаши хьайбаши леладеча дезалей арендники подряд. Цо наьха къахьегамей производственни дисциплина тоайир. Боахамий коллективаша кхетадир къаьнарча lаьдалагlа болх барах шоай гlулакх дlагlоргдоацалга. Боккха теркам тlабахийтар социальни дешашта а.

Лоаццача хана хьайбай продукци йоаккхача дукха эргалонаш хилар районе. Шин-кхо шу хьалха республике тlехьаюсарех цаl хинна из, хlанз цахаддаш хьалхалаттарашца йолаш хьайоагlа. Из бакъдеш да ер хьокхамаш. Карарча шера хьалхара ах шу чакхдала кхы а шин бутт гаргга ха яле а, ялх тонн мара ца эшаш, паччахьалкхенга дулх дохкара план кхоачашъяьй районо. Дlачуеннай 1178 тонн шура.

— Ялх бетта задани май бекъалуш кхоачашъе лаьрхlа да тхо,— йоах РАПО керттерча зоотехника А. Цицкнева. — Из де таронаш шортта йолаш я. Масала, дlабахача биъ бетта соахка укх хана хинначунца нийсдича хlара беттача lаттагара яьккха шура 543 килограмм дукхагlа я. Цу тайпара толамаш цlаккха даьхадац района боахамаша.

Къаьстта овсаре къахьийгад «Малгобекский» совхоза хьайбаш леладераша. Дlадахача шераца нийсдича 929 центнер дукхагlа шура ехкай цар. Хlара lаттагара биъ бетта яьккха шура юккъера лаьрхlача 945 килограмм я, е шу хьалха хинначул 239 килограмм дукхагlа!

Дикагlча оагlорахьа белгалбаьннаб укхазара жа леладераш а. Хlара бlаь жийна тlехьара 106 lаьхарг хьакъоастабаьб цар. Соахка уж 97 мара бацар. Цу тайпара хьокхамаш да шоай аьнна курал е йиш йолаш да района кхыдола боахамаш а. Мадарра аьлча, тохаеннай еррига район. Шеко йоаццаш, боахам лелабара кердача методех хьадаьнна беркат да из.

М. МАЖИТОВ.

Йоккха хало хьийга, дукха цlий lоъахийта яьккхар советски халкъо Котало. Хетаргахьа, тахан вай мехка цхьа дезал бац тlем тlа да, воша, моллагlа а цхьа гаргара саг ца вувш. Ткъо миллион саг — иззал болча наха шоай вахар дlаденнад Сийлахь - боккхача Даймехка тlем тlа. Цудухьа геттара беза мах бу вай массане а тlеххьарча шовзткъей кхаь шера машаре вай дахаш хилара. Цlаккха йоврг йоацаш дегашка йийшай советски наха цу бирсача тlем тlа Даьхе лораяьрий, Коталон сийрда ди гаргакхийларий цlераш. Цудухьа Коталон Ди дездеча хана долх вай советски бlухошта дегlа памятникаш а тlем тlа байнарий вежарий кашамаш а долча, уж дагалаца, цига керда зизаш дахка.

9-ча мае lурре а денз дукха нах гулбеннабар Грозненски городской кашамашкарча вежарий каша уллув латтача монумента юххе.

ДАИМ ДАГАЛАТТАРГДА

Тахан укхаза баьхкабар партийни, советски, комсомольски органий, общественни организацей кулгалхой, тlема ветеранаш, республика къахьегама коллективай викалаш, Грозненски гарнизона бlухой.

Ийс сахьат доал. Дlалокх Советски Союза Гимн. Сийлен ха тlа латт Грозненски гарнизона бlухой. КПСС Нохч - Гlалгlай обкома, НГlАССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи цlерагlа йола венок монумента уллув дlаоттаю парте областной комитета хьалхарча секретара В. К. Фотеева, НГlАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова, НГlАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова, КПСС обкома шоллагlча секретара Д. Г. Завгаева, парте обкома секретараша С. М. Бекова, Е. В. Тумсоева.

Иштта венокаши керда зизаши дохк КПСС Грозненски горкома а горисполкома а, профсоюзий областной совета, КПСС Ленински райкома а райисполкома а, кхыча организацей, къахьегама коллективай викалаша, Грозненски гарнизона бlухоша, тlема алан юкъе гlолла чакхбаьннача ветеранаша, денал, къонахчал ца дохкаш шоай синош дlаденнарий гаргарча наха, городерча къонача гражданаша.

Коталон цlей дезделга дlахохьу Грозней Центральни майдан тlа. Укхаза латтача Даим а йоагаргйолча цlера монумента тlа венокаш а керда зизаш а дохк Грозней а республика а кулгалхоша, общественноста викалаша. Номер цаl йолча посте, шишша цхьана а болаш, ха тlа латт Грозненски гарнизона бlухойи пионераши. Хьатlабаьхкарий дог гlоздоаккхаш тlем тlа байнарий сийна лаккха хьалъайяь я бlухой бе йоахка карабинаш, пионерски салют луш дола кулгаш. Ха яхача дуккхача наьха бlаргаш хих хьалдизад, lолегача догlан тlадамаша деш дола, тата хьахозаш сатийна я майдан тlа. Йист ца хулаш латташ цхьа минут йоаккх массане а. Цул тlехьагlа берригa гулбеннараш В. И. Ленина памятник долча майдан тlа болх, цига хургйолча юнармейций торжественни маршага хьажара.

Сийлахь - боккхача Даймехка тlем тlа байнарий памятникаш, обелискаш долча венокаш а зизаш а дохкаш, Даьхе бахьан шоай синош ца кходаьрий сий деш торжественни мероприятеш хилар республика дуккхача городашка а районашка а. Цига дакъалаьцараштa цlаккха дицлургдоацача хьале чакхдаьлар Коталон Цlей дездeлга.

Р. АУШЕВ.

СУРТАШ ТlА: 1). Венокаш йохкаш латт Грозненски городской кашамашкарча тlем тlа байнарий памятника уллув; 2). Трибуна тlа латт Социалистически Къахьегама Турпал Н. Ведерников, денал дола разведчица К. Абалова, республике Цlеча Жlарген Цlеча Ахбеттан комитета председатель М. Албогачиева; 3). Номер цаl йолча поста уллув дахка венокаш дахьаш боагlа города общественноста викалаш.

Р. АУШЕВЕИ В. ЮНЦЕВИЧЕИ сурташ.

Яхъа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

«Промавтоматика» НПО чуйоагlача Грозненски опытни завода коллективо укх шера а доккхий декхараш тlаийцад. Чакхбаьннаб хьалхара биъ бутт. Фуд цу юкъа цунна карагlдаьннар? Предприяте болхлоша паччахьалкхен план а шоаш тlаийца декхараш а дикка тlеххкоачашдаьд. Шоай потребителашта поставкаш яра биъ бетта дола договорни декхараш а толаме кхоачашдаьд цар. Планал совгlа арахийцай 81 эзар сома маьха товарни продукции 98 эзар сом мах бола нормативно-цlена продукции. Хlаьта заданел совгlа ехкай 39 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци.

Цхьа шуи биъ бутти ба самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системагlа завода коллектив болх беш йола. Цу юкъа йоккха опыт lоаяьй цо экономически реформа кердача хьалашка болх бара. Къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задани массехк процент тlеххкоачашъяьй. Духхьал укх шера хьалхарча квартале планал совгlа цо паччахьалкхенна 39 эзар сом пайда баьб.

XIX Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъаяхара шерра социалистически яхь йоаржаяьй заводе. Керттерча производственни участкашта юкъерча яхье хадданза хьалха а латташ, даим шоаш тlаийца декхараш тlеххкоачашдеш хьайоагlа Дубровин Александр, Севастьянов Виталий, Моребес Евгений, Савченко Николай, кхыбараш керте латтача участкай коллективаш.

Деша дай бац

Доккхий социалистически декхараш тlаийцад Нохч - Гlалгlай гlишлон управлене чуйоагlача Грозненски аьшкбетона конструкцей завода болхлоша укх шера план ханал хьалха кхоачашъяра, XIX Ерригсоюзни партийни конференцена дика къахьегама совгlат а кийчдаь, накъабахара. Цул тlехьагlа биъ бутт бизаб цар самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системагlа къахьега. Мишта кхоачашду цар шоаш денна дош? Ер шу доладелча денз цар баьча балха итогашка хьежача гуш да, тlаийцача декхарех лоархlа ца барал совгlа, паччахьалкхен план а цар гаьнна кхоачаш ца еш хилар. Завода коллективо продукци лоаттаяра тlаийца договорни декхараш кхоачаш а ца деш, ший смежникашка цо дlа ца кхоачийташ йисай итташ эзараш сомий маьха тайп-тайпара продукци.

Товарни продукци арахецара биъ бетта задани а 95 процент мара кхоачашъяьяц. Ара ца хецаш йисай 198 эзар сома маьха продукци. Хlаьта тайп-тайпара гlишлон продукци маьхалъяккхара задани 92,5 процент мара кхоачаш а ца еш, тlадиса паччахьалкхен декхар 323 эзар сома маьха да. Лоархlабаьбац уж паччахьалкхенна пайда бара, арахецача продукцега дlабода мах лохбара планах а. Къахьегама овсарле лаккхъяра биъ бетта задани а 97 процент мара кхоачашъяьяц. Тlаккха дог даха дезий тlаийца декхараш кхоачашдарга? Лоацца аьлча, дезац.

Къаьстта во болх а беш, хадданза тlехьаюсаш хьайоагlарех я укх шера Воробьева Нина, Эльмурзаев lадлан керте латтача марxхала-бетонни асфальто-бетонни цехий, Хакимов Зелимхана, Ржевский Владимира кулгалдеча ДОЦ-еи шоллагlча аьшкбетона цехеи коллективаш.

СИЛОС КИЙЧЪЕШ БА

Шера дукхагlйолча хана малх хьежаш екъа латтача моттиге да Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза лаьтташ. Из бахьан долаш во хьувкъ цига бlаьсти доакъара юв культураш, къаьстта а хьажкlаш. Цудухьа дукхагlа йоакхо ю цу боахаме доакъара культураш гурахьа дlаера а царех силос кийчъяра а. Масала, соахка цу гlулакха 1200 гектара тlа рожи рапси цхьана йолаш дlайийнаяр. Укх деношка силоса хьакха йолаяьй уж баьцаш.

Из болх беш йиъ агрегат я. Уж лелаеш болчарна юкъе балха норма кхоачаш ца еш саг вац. Хlаьта а овсарегlа болх берех Альтемиров Шамхани Хатуев Султани ба.

Хьекхачул тlехьагlа буц йокъайолийташ цхьан юкъа кхай тlа уллийт. Боарамга хьежжа маьлхара яхачул тlехьагlа, хьа а ийце, кlоага чу йолл, хьаьнъяра цхьацца минеральни хlамаш а етташ. Сов тlаьда хилча кlоага чу еллачул тlехьагlа йохкаяла мег буц, къаьстта рапс. Цудухьа йокъаю из.

Касарех уллар кхай тlара хьа а ийъеш, машинашта тlайотташ геттара дика къахьег Тарамов Сайпе. Салаlара ха йитац цо кхай тlара силос йоллача буц дlакхухьача шоферашта. Хlаьта царна юкъе яьржача социалистически яхье хьалха Эльбукаев Руслани Нурдиев Идриси ва. План 40 тонн йолаш хlара дийнахьа юккъера лаьрхlача 48 — 50 тонн буц дlахьу царех хlаране кхай тlара.

Декхарех дика лоархlабу силос йоллаш боахкараш а. Бульдозериста Хамидов Саге хьаена буц lо а йоассаеш, кlоага тlагlолла дlанийсъеш болча Дадаева Нурас, Джалатханова Зулайс беча балха къаьстта а раьза ба совхоза кулгалхой.

Укх шера 12 эзар тонн силос йолла а, хlара хьайбана лаьрхlа 21 центнер доакъара единица кийчъе а дага ба уж.

М. ГАДАЕВ.

ШУРА ТІАКХЕТ

Хlанзалца геттара во хьокхамаш гойташ хьайоагlар Сунженски района «Победа» колхоза шурий ферма. Кхоачашъяьнзар паччахьалкхенна хьайбай продукци дlаялара цхьайтталагlча пятилетка планаш. Декхарех лоархlаянзар карарча пятилетка дlадахача хьалхарча шин шера а. Дерригa хувцаделар укх шера колхоза правленена керте керда председатель М. Беков оттаваьчул тlехьагlа. Масала, хьалхарча квартала план 320 тонн йолаш 335 тонн шура ехкар паччахьалкхенга, хlаьта дулх дохкара план 112 процент кхоачашйир. Тlеххьарча иттех шера ца хинна хlама да из.

Цу толама боаггlа мах а баьб. Хьайбай продукци алсамъяккхар духьа района боахамашта юкъе укх шера яьржача социалистически яхьа хьалхарча кхаь бетта итогех шоллагlа моттиг яьккхарг а лаьрхlа, района сийлен Улга тlа а йоаккхаш, сийлен грамота елар колхоза.

Дега тоам беш да хlара ди ме доала шура тlакхеташ хилар а. Моша доакъарца хьайбаш кхаба доладаьчул тlехьагlа, 9,8 килограммага кхоачаш лакхъеннай хlара кхоабача lаттагара дийнахьа йоаккха шура, итт ди хьалха 8,8 килограмм мара яцар.

Уж толамаш доахийтараш ба эггара хьалха доярkаш: С. Футиева, Б. Хаюрина, А. Гелагаева, Л. Леонова, Г. Хачароева, В. Котельникова. Цар 11—12 килограмм шура йоаккх хlанз дийнахьа хlара кхоабача lаттагара.

Болх иштта эргабаьккха тоабе вlаштlехьдалийтад хьайбаш леладерий къахьегам коллективни подрядагlа вlаштlехьбаккхаро. Цу хьисапе болх бе баьлча доахан кхабара, уж цlена леладара, царна доал деш дар дерригa ший ханнахьа графикагlа чакхдаккхара дукхагlа йоакхо е баьннаб нах. Цар балха, быта хьалаш тоадара тlеххьарча хана дукхагlа теркам тlабохийт колхоза кулгалхоша а.

Паччахьалкхенга дулх, шура дlаялара ах шера план XIX Ерригсоюзни партийни конференци хьаелларгйолча деношка кхоачашъе декхар тlаийцад цу колхоза хьайбаш леладераша. Лаьрхlар чакхдаккхара низ кхо ца беш къахьегаш а ба хlанз.

А. КОЛЕСНИКОВ.

Коталон цIей дездир Москве

Кхоачалуш дац 9 мае Вовзаш воацача салтечун кашан хьалхашкарча Александровски беша адамий тоатал. Укхаза боагlа москвичаш, мехка городашкеи юрташкеи баха нах, доазол дехьара хьаьший фашистски унах Даьхеи дерригa дунеи кlалхардаьккхача турпалий сий деш сужне баха...

Коталон дезача дийнахьа Вовзаш воацача салтечун каша тlа КПСС МГК-агареи МК-агареи, Моссоветагареи, Мособлсоветагареи венокаш ехкай.

Венокаш йохкача дакъа лоацаш хилар КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь, КПСС МГК хьалхара секретарь Л. Н. Зайков, КПСС МГК-и МК-и секретараш, тlемеи къахьегамеи ветеранаш, столицаи Московски областеи къахьегамхой викалаш.

Фашистски захватчикашца тlом беш сий даьккхача бlухой доакъойи соединенейи байракхаша сийрдадаьккхад Кремлевски пена юхе латта эскар.

Социалистически Даймехка сий, кортамукъале, ший лоlаме хулга лораеш тlеххьара цlе тlадам lобаххалца тlем тlа лаьттарий, котбовлалца баха ца кхийнарий сий деш уж дагабеха Вовзаш воацача салтечун каша тlа баьхкаб КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР оборона министр эскара инарал Д. Т. Язов, СССР оборона министра заместителаш, военоначальникаш.

Таьзетара муам а беш каша тlа йохк СССР Герзашцарча Низий бlухошкара венокаш.

Екаш я Советски Союза Паччахьалкхен гимн. Тlем тlа лийгарий бlухой санна сий деш Вовзаш воацача салтечун каша хьалхашка гlолла тайжа нийса гlа боаккхаш йолх Московски гарнизона эскара подразделенеш.

(ТАСС).

ЦІЕЙНА ХЕТАЯЬ САЛЮТ

9 мае саррахьа города-турпала Москван сигале хозача фейерверко сийрдаяьккхар. Вай Даьхен столицас дерригачa халкъа цlей белгалдаьккхар залпагlа ткъаь иттаза йоккхий топаш кховсарца.

Советски халкъ Сийлахь - боккхача Даймехка тlем тlа котдаьнна 43 шу дизар белгалдоаккхаш иштта салют елар союзни республикай столицашка, городашка - турпалашка Ленинграде, Волгограде, Одессе, Севастополе, Новороссийске, Керче, Туле, Смоленске, Мурманске, крепосте-турпале Бресте, хlаьта иштта городашка Калининграде, Львове, Ростове-на-Дону, Куйбышеве, Свердловске, Чите, Хабаровске, Владивостоке, Североморске.

(ТАСС).

Дикача уйланца дагабохара сердалоно, вай безама, вай гlайгlан сердалоно сийрдайоахаргъя байнача бlухой цlераш... Дагалаца вай уж...

Вай ткъо миллион саг вийнав тlемо. Да е воша цо тlера ца воаккхаш дезал, воlах, йишех, йоlах ца йоаккхаш нана яц. Тlом лаьттача шерашка гlайгlа-бала ца кхоачаш цlа дац. Итташ шераш дlадахад тlом хинначул тlехьагlа, бакъда, байнараша дега деш дола лазар соцаш дац. Хlаьта иштта доккха да тlем тlара цlабахка ца кхийнарашта вай оала баркал а. Тlаккха бицлургбац турпалаш.

Йист ца хулаш минот яьккхар

Фашизмаца къовсам лоаттабеш байнарий сатем этта йист ца хулаш минут йоаккхаш сий дир вай мехко 9 мае. Центральни телевиденеи Ерригсоюзни радиои передачашка декаш да дешаш:

«Тахан, дlадахача шерашка а санна, тlем тlара цlа ца баьхкараш дика дагабеха сужне долх вай...».

19 сахьат. Сатем этта минут йоаккх. Телевизорий экранаш тlа Кремлевски пена юхерча Вовзаш воацача салтечун каша тlа йоага цlи отт. Ялата кхай тlа, гlишлош еча, сийлахь - доккхача дезача ден коталон ашарашка ях турпалий оаз, кердача тlехьений вахаре екаш а я.

Даим яхаргъя цар сийле!

(ТАСС).

КЕРТТЕРДАР—ДИСЦИПЛИНА

Сунженски района XIX партсъезда цlерагlча колхоза цхьоалагlча тракторни бригаде кlезига эргалонаш хиннаяц укх тlеххьарча хана. Дикагlдолча боахамий опыт хьа а ийца, укхаза вlашагlъеллай интенсивни къахьегама ши звено. Царна керте латт коммунисташ Поленников Алексей Михайловичи, Зубов Виктор Михайловичи.

— Эггара хьалха, оаха белгалбаьхар дисциплина телхаеш хиннараш, — йоах бригадира Балакиров Иван Федоровича. — Царца низ ца кхобеш болх бир. Нагахьа санна, хьалха цар цхьацца къахьегамеи производственни дисциплина телхаелга нийсдалийтадале, хlанз гlулакх бокъонца хувцаденнад.

Боккха пайда баьлар звеношта юкъе шерра яьржача социалистически яхьах а. Цун итогаш хан - ханнахьа ю укхаза. Массехк ди да генараш, хьажкlаш, кхыйола бlаьстан культураш дlайийна яьнна. Рапс хьакха йолаяьй. Къаьстта белгалбаьннаб укхаза А. Поленников, В. Зубов, К. Желябовский, А. Петров, кхыбараш.

— Ала йиш яц, бригаде дерригa а хила ма деззара да, аьнна, — йоах бригадира. — Дика да тхона тхоай кхоачамбоацараши гlалаташи гуш хилар. Уж дlадахара тlабохийтаргба оаха тхоай беррига низ.

Уж ши звено овсаре къахьегаш накъаяха лаьрхlа я XIX Ерригсоюзни партийни конференцена.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ДОККХАЛ ДЕ ЙИШ ЙОЛАШ БА

Къаьстта дика къахьег Гудермесски медицински инструментий завода коллективо самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системагlа болх а беш, дерригача технико-экономически хьокхамий биъ бетта задани тlеххкоачашъяьй. Товарни продукци арахецара план шиъи ахи процент гаргга тlеххкоачашъяьй, хlаьта продукци маьхалъяккхара план 106 процент кхоачашъяьй. Духхьал хьалхарча квартале планагlа лаьрхlачул совгlа ялх эзар сом пайда баьб, къахьегама овсарле лакхъяра задани 9,2 процент тlеххкоачашъяьй цо.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоаццаш, хадданза социалистически яхье хьалха латташи башха-дика къахьегама толамаш доахаши я комсомолка Алиева Аминат, коммунист Аверин Владимир, Мачигов Мохьмад керте латтача комплексни хозрасчетни бригадай коллективаш.

Н. БОРИСОВ,
тха штате воаца кор.

Укх сурта тIа шоана гу кагий нах Сунженски АТП коллективе дика бовзаш ба. Аьрдехьарвар ва двигателаш тоаяра слесарь Хакиев Хаваж. 1984 шера Астраханера автодорожни техникум йисте а яьккха вера из укхаза балха. Къахьега волавенна шу доаллаше а Советски Эскаре гIулакх де вахар Хаваж, цигара ваьлча, ший коллективе юхавера.

Цо дика къахьегандаь новкъосташа из хержав бригада совета членалла, хIаьта хIанз парте мугIарашка дIаотта кийчлуш ва комсомолец, пенгазета редколлеге член а ва. Балха тIа лакха хьокхамаш гойтарах Хаважа дукха сийлен грамоташ, премеш тийннай.

ШоллагIвар вахтови автобуса водитель Джасоркаев Адам ва. Грозне, Оалкама, Галашка, Карабулаке, Малгобеке уха пассажираш дIа-хьа лелабеш ва из. Массаза ший автобуса Хаважаца цхьана профилактика ю цо, цудухьа шоай балха моттигашка ханнахьа дIакхоач цо дIакхувла болхлой.

СУРТА ТIА: слесарь Х. Хакиеви (аьрдехьарвар) водитель А. Джасоркаеви двигателага хьожаш боахк.

Р. АУШЕВА сурт.

ПУСКОВОЙ ГIИШЛОШ ХЬАЛЪЕЧА

ГIУЛАКХАШ ТОАЛУШ ДОАГIА

«Грознефтеоргсинтез» производственни объединене биологически очистни гIирсаш хьалдаь а эксплуатаце дIаденна а ца доалаш массехказа ха тиллийтай. ХIаьта хIанз цигара гIулакхаш тIехьадале а бокъалгахьа дала доладеннад. Укхаза де деза керттера балхаш чакхдаьннад. ХIанз ца деш диса кIезиг - дукха балхаш дещ нийсъенна брак дIайоккхаш ба гIишлонхой.

Масала, брак нийсъелар фильтросни каналашка, Iургаш боаггIача боарамагIа даьха хиннадац. Кхы цIаькха Iургаш а доахаш, врезка е езаш гIулакх хилар. Сихха кхоачашбе безаш ба из болх, нах тоъац, ерригa а цхьа бригада мара яц объекте болх беш.

Подрядчиккий викалаш — Нохч - ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-7 гIишлонхой укх депошка заказчикашка дIалуш ба лотокаш, гIумлувсаргаш. ХIаьта «Спецэнергоремонт» управленерча Ю. И. Черкашин керте латтача бригада коллективо болх бе йолаялийтар решеткаш - дробилкаш. Дукха ха йоаццаш гидроиспытани яьй юххьанцарча йиъ отстойника. ХIаьта цига панелашка хий Iаухаш моттигаш нисъелар. ГIишлонхоша дош деннад лоаццача хана уж кхоачамбоацараш дIадаха.

ШоллагIйолча отстойникашка хий чудахийтад уж тахкара духьа, вокх отстойникашка хий чудотташ латт. ХIанз емкостни сооружеиней блока гонахьа дренаж яра дола балхаш чакхдоахаш да. Подрядчикаша яхачогIа май бетта уж чакхдала дезаш да.

Цхьабакъда, кертерча объекта цхьайолча участкашка иштта дика лелац гIулакхаш. ХIанз укх сахьате вIалла а балхаш деш дац флотаторашка. Эшаш йола механизмаш ца хилар бахьан долаш компрессорнера лард еллаяьккхаяц, хIанз а вIашагIъехкаяц электрофильтраш. Болх тоабалара даькъе бытовой корпус хьалъеча а хоалуш хIама дац, из ца яьлча очистни сооруженеш эксплуатаце дIаяла йиш яц. Кхы цхьаькха а лоархIаме дош да къоастаданза, из укх тIеххьарча хана гIишлош хьалъечарца штабе каст-каста дувцаш а да: йIовхал хьайоалаяра дола документаци йоацаш я. Из тIехьадоах ЧИУС-а викалаша.

В. УШАЕВ.

ДИРЕКТОР

ОЧЕРК

— ЦIаккха дицлац сона зIамига волаш канаш лохьаде се кхай тIа иха. Со санна дукха бераш хулар цига. ТIом чакхбаьннача хьалхарча шерашка моцал хьегар наха. Хийла денош хулар хIама ца дуаш сайренга вахачул тIехьагIа, моцало кер Iувшаш Iовижа везаш. Цу хана эггара хьалха керта чу ера сона лаьтттанца болх беш, ялат кхедеш хургва со, яха, уйла. ХIаьта школе вагIача шерашка цу уйлах нигат хилар.

Иштта дIадоладир ший къамаьл Малгобекски района «Малгобекский» совхоза директора Картоев Iаьлий Iалаудина. Дукха да цун ший бера ханах лаьца дувца. Павлодарски областе дIаяхар из. Цхьатарра дагадоагIа цунна царех эггара лирагIа а гIойленагIа а хиннараш. ЦIагIа хьалъяа маьхк хилча, берригаш а дог айденна, иразе бIаргаш доагаш хулар, хIаьта хьоар ловсача бога чура пхо гучаьлча, берригаш а маьлхарболхар, йист ца хулаш багIар.

Хьинар долча советски наьха кулгаша эшайир моцал, караерзае йолайир хьалха эрий яьда Казахстана аренаш. Гектара тIехьа гектар йолаш, акхача Iаламгара фос хьаяккха волавелар советски саг. Шийла, цIайза, вIалла чакхдаргдий-те, аьнна, хета дIаьха Iа чакхдаьлча, бIаьстан малха зIанараша лоа дошадича, юха а увгIа долалора кхашка тракторий мотораш, наьха белар хьахозар. Шортта ерзаш йоагIар тIемо наьха дегашта яь човнаш.

Тамашийна хIама санна дувц, Iалаудина казахстански хьоарах хьаяь маьхка олг. Цун чам хIанз а дIабаьннабац цун кер чура. Цу хана денз ялата хам бе Iемав из. Хийла сахьаташ доахар цо школе деша вагIача шерашка юрта йисте а вахе, ялат чуэцаш боахкача нахага хьежаш латташ. Хьагар из цар беркатерча профессех, цар камаьршача кулгех.

БархIлагIча классе дIачуваьннавар Iалаудин цар дезал Кавказе, Нохч-ГIалгIайчене баха цIабоагIача шера. Цу хана Инаркъе юкъера школа яцар. Цудухьа ийслагIеи иттлагIеи класcаш Долакоа ухаш чакхъяьхар цо.

— Дас каст-каста хоаттар сога, малагIа професси Iомае безам болаш ва хьо? — дувц Iалаудина. — ХIаьта аз, сай дог латта моттиг юрта боахам ба, аьлча, корта а лостабий велалора... Из ше хьехархо вар. Ткъаь иттлагIча шерашка Орджоникидзера (цу хана Владикавказ) гIалгIай педтехникум чакх а яьккха, эггара хьалха наьна мотт хьеха болабеннарий гвардецара вар из. Школа директора а РОНО заведующи а волаш болх баьбар цо тIом болабалалехьа хьалха. Цудухьа хургдар-кх тхо, ший къонгаши мехкарийи, хьехархой хилар даьна чIоагIа ловш хилар. Са вежарий Iалихани Саварбики, йижарий Марети Iайшати юкъерча школе хьехаш ба. Малгобекерча № 3 йолча школе хьехархо йолаш болх беш я са цIеннана а. Майрра ала йиш я, тха цIагIара бIарччача школана кхоачам болаш хьехархой хьабаьннаб, аьнна.

Итт класс чакхъяьккхача вахаре ший никъ лаха волавелар Iалаудин. Цу шерре а институте деша отта гIерташ лелаш ха а ца йоаеш, совхозе балха вахар из. Цунна байзар атта боаца ахархочун къахьегам. Керттердар — ше хержа никъ нийса болга кхетадир.

Цу шерашка кIезига бар вайнаха юкъе юрта боахама специалисташ. Уж кийчбара дукхагIа теркам тIаахийта баьлар республике. Горски юртбоахама институте деша ваха направлени елар Iалаудина. Из тIехдика дешаш чакхъяьккхар цо.

Къонача специалиста къахьегама никъ дIаболабелар «Ингушский» совхозе. Из отделене агроном хьожавир. Цу шерашка боахама гIулакхаш во лелацар, боккха хувкъам чуэцар укхазарча къахьегамхоша. БIарг хьоасташ дар Iалаудин агроном волча отделене кхаш а.

— Из са хьинарагIа дацар, — йоах I. Картоевс. — Наьха камаьрша кулгаш дар из беркат хьакхоллаш хиннараш. Совхоза болхлошта юкъе кIезига бацар Казахстана эрий ухка лаьтташ карадерзадеча дакъа лаьца механизатораш, водителаш, кхыбола болхлой. ХIаьта цар школаца, опытаца фу нийсде йиш яр? ХIанзарча кагийча наха а накъаяргьяр из къахьегама школа.

Къона специалист ца зувш висанзар. Цхьабакъда, массарел лоархIаме дола хIама лоархI Iалаудина ше цу шерашка парте мугIарашка дIаэцар. ХьалхагIа Гудермесски района «40 лет Октября» яхача колхозе керттера агроном, тIаккха КПСС Нохч-ГIалгIай обкома инструктор хьожавир из.

— Коммунист еза цIи я, — йоах цо, — цунга хьежа бехктокхаме а я. ХалагIдар шийна хьатIаэца, нийса доацачунца къовса кийча хила веза из. Иштта веце, парте мугIарашка моттиг яц цунна.

1970 шера парте обкома рекомендацегIа «Овощевод» яхача совхоза директоралла хьожаву Iалаудин. Фу боахам бар из? Кхоачам ба аьнна хет ер масал: совхоза контора бахача наьха цIагIа яр. Уйла яь яцар хьалхарча кулгалхоша социальни дешай. Кегар боаллар баьцадаарий кхашка а. Цхьан юкъа шекваьлар къона директор укхазара гIулакхаш тоаде а меттадоаладе а шийна могаргдий-те, аьнна. Цхьабакъда, цхьаннена ший дог хайтанзар, берригa низ оарцагIбаьккха, ха ца къовсаш къахьега волавелар.

— Лоаццача юкъа хьалйир оаха совхозе мехмастерскеш, нах чубаха ткъаь шиъ цIа, контора, горох чакхйоаха пункт, томатни цех, шиъ артезиански гIув а яьккхар, ШаIамний-Юрта бахача наха мала хий хилийтар. Из мара децарий... Цу шерашка, болх бе йолаялийтар 350 моттиг йола кагирхой-салаIара лагерь. Цига дIатарлора баьцадараш чуэцача, боахама новкъостал де боагIа вай мехка тайп-тайпарча городашкара студенташ. Садаха йолаелар совхоз, тоаелар цун экономика, тIехьабусаш хинна боахам хьалхарча мугIарашка баьлар, — йоах I. Картоева.

ХIаьта из деш дукха хьинар дIаденна Iалаудин «Сагопшинский» совхоза директоралла хьожавир. Укхаза а кIезига дацар юххьанца дIадоладе дезаш хиннар.

— ЦаI да шеко йоацаш, — йоах Iалаудина, — нагахьа санна сихха социальни дешаш къоастаде аьттув ца боале, юрта боахамера гIулакхаш дикалгахьа дерзаргдац. Городеи юртеи хьалаш цхьатарра хила деза. ТIаккха дIаухаргбац боахамашкара нах. ШерагIа юкъейоалае еза механизаци, кулгкара ду балхаш кIезигагIа хургдолаш.

Новкъа а долаш дувц I. Картоева цу шерашка района юрта боахаме даьча гIалатах. Цох фу хургда а ца хьожаш, укхазарча дерригача боахамашка комсаш дIайийра. Дукха рузкъа доадир цу гIулакха. Цхьабараш сихбелар хьайбаш кIезигде, укхаза традиционни хинна ялата а доакъара а культураш дIаяха. Массане а догдоахар комсаша доккхача рузкъанга бода никъ хьабелларга. ЧIагIар даккхарахи из дохкарахи дIаьхий хинна боахамаш республике а мехка а цу хана кIезига дацар. Цхьабакъда, «кхоана хотталургья, аьнна, гIалий цIог, хотта ца луш йисар».

— Цу шерашка массанахьа доалдеш командни стиль яр, — йоах I. Картоева. — Кхай тIа дIа фу е еза, ялат маца чуэца деза, хьайбашта малагIа доакъар дала деза кабинеташка багIача наха къоастадора. Агрономашкеи зоотехникашкеи дIаккхачацар из гIулакх. ХIанз гуш ма дий цох хьахиннар...

ХIанз «Малгобекский» совхоза кулгалхо ва I. Картоев. Укхаза а юххьанца дика дацар гIулакхаш. Масала, доахан цамогаш хиларах дIакъайла лаьттаяр Инаркъера шурий-товарни ферма. Массехк шера даьсса лаьттадар дукха рузкъа дIадахийта хьалдаь кхийнаш. Ер ма бий, аьнна, пайда беш яцар комсаш. Цхьабакъда, яьсса латтача комсий гаьнашта Iунал дора наха — молхаш еттар, оасар дора, гурахьа уж лаьттан кIал йохкар, бIаьсти юха хьагучайоахар, дагаръяь саг варгвоацаш дукха бIоагIилгаши аьшкасаьрги пайда боацаш боабора.

Пайда луш йоаца комсаш хIанз дIаьхай совхоза кхашкара. Уж хиннача ялатеи доакъареи культураш дIайийнай. Планал тоъал лакхагIа ба цар луш бола хьувкъам. Яьсса лаьттача шурий-товарни ферме дикача фух дола доахан доладаьд.

— Шурен дулхи паччахьалкхенга дохкара хьалхарча квартала планаш 23-гIа февраль хьатIакхачалехьа кхоачашъяь даьннад тхо, — йоах директора, — хIанз ахкан беттай чотагIа болх беш а да. Ма хулла дикагIа хьокхамаш долаш XIX Ерригсоюзни партконференцена накъадаха уйла я тха коллектива. ХьагучогIа из де аьттув а баргба.

I. Картоев ше яхачох бIубенна хилар кIал кIийле йолаш да. Масала, хIара Iаттагара йоаккхача шурий боарам духхьал цхьан шера 1000 килограмм лакхбеннаб! ХIара бIаь жийна тIехьа 120 Iаьхар лел укх шера, соахка 107 мара ца хиннача.

Укхаза а эггара кIомагIчарех дар социальни дош. Лоаццача юкъа боахаме хьалъяьй 78 квартира, берий беш, ше морг районе кхы доаца культура цIа, шин бани, кхыдола гIирсаш. Кхы а дукхагIа да де лерхIараш.

— Даим ха тоъац, — яхаш Iокад I. Картоев. — Массехк шу да кандидатски дисертаци со язъяь ваьнна, цхьабакъда, цхьацца юкъеэккхаш защита е аьттув балац. Сона хетачогIа, укх шера кхоачашхургья-кх са уйла.

М. МУРАТОВ.

● *ШИРДАЬННАЧА ГIУЛАКХАШЦА—ЛИРА КЪОВСАМ*

КАГИРХОШТА—АТЕИСТИЧЕСКИ КХЕТАМ

Оаха хьалха хоам ма бара, укх шера 30—31 марта Грозне хилар къахьегамхошта интернациональни а атеистически а кхетам балара проблемашта хетаяь зональни Iилма-практически конференци.

Цига дийцачун боккха лоархIам а беш оаха лаьрхIадар дIахо йодача хана конференце доакъашхой выступленеш кепаетта. Тахан оаха дош лу Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета Iилман атеизма кафедра заведующена, философски Iилмай кандидата Д. Межидовна.

ХIанзарча этапе хулаш латтача хувцамаш къаьстта лакхбу сага фактора лоархIам. Цох белггала аьннад КПСС XXVII съезде. Наьха сакхетам лакха хиларга хьежжа аттагIа хургда динах доала зулам ма дарра довзаш уж хьалкхебара. Школьни парта тIа багIача хана денз цIаккха кIаьд ца луш бе беза кхувш йоагIача тIехьенца атеизмах из дIа кхетаеш бола болх.

Республика школашка дешархошта юкъе динах тешараш мел-б хьожаш баьча тохкамо гучадаьккхар, царех дукхагIбараш бусалба дина Iоткъама кIалхара баьнна боацилга. «Динах тешачарех лоархIий Iа хье?» аьнна, даьча хаттара республикерча цхьан школе 10-ча класса дукхагIча дешархоша жоп делар «ЛоархI», аьнна.

Юртарча цхьан школе 9-ча класса 33 дешархочунга динах лаьца массехк хаттар дича дукхагIа болчар шоай дай-ноаной, кхыбола цIагIара боккхий нах динах тешаш ба, аьнна, жоп делар. ХIаьта шоаех лаьца аьлча, аханел кIезигагIа болчар динах тешаш да шоаш, аьлар. Царех цхьайттане, марха кхоаб шоаш, йоахар.

Республика школашка даьча кхыча хаьддача тохкамаша хьахьекхар къаьстта нохчийи гIалгIайи къамагIа бола дешархой хIанз а дина Iоткъама кIалхара баланза болга. Хьаэцаргда вай укх тайпара масал. Къаьст-къаьстача дезалашка даьша-ноаноша шоай берашка марха кхоабийташ моттигаш нийслу. Цхьайолча хана, берашта юкъе ший тайпара яхь а яржа, ше-ше дукхагIа марха кхаба гIерташ. Цу гIулакхо чIоагIъяланза йола бера организм мелъю, цун психикана Iоаткъам бу. Дуккха а моттигаш я мархий бетта школе берий дог гIеллуш. Иштта Назрановски района СурхотIарча юкъерча школе массехк дийнахьа марха кхоабаш хинна цхьа дешархо классе задача деш воаллача хана дог гIел а денна сакхетам чура ваьнна хиннав.

Мархий бутт чакхбаьннача хьалхарча кхаь дийнахьа бусалба дина IаьдалагIа доккха цIей хул. Цхьаболча, динах тешаш боацараша а тIехьа шера цаI мара доаца «къаман цIей» лоархI цох. Цунах коггIортолга а еш «из цIей бахьанце» деша ца водаш Iе а мегаргва, аьле, шоай бераш цIагIа дутт.

Цу дерригнех лаьца дувцача хана духьал отт укх тайпара хаттараш: ХIана? Мишта кхетаде деза из хьал?

Белгалдаккха деза, укхаза массехк фактори бахьани хилар.

Нохч-ГIалгIайче политически, культурни, дезалабытовой хьалашка революци ялалехьа дуккха хьалха денз чубеннача дино наьха сакхетам чу кIоарга лер йитай. Ди хьалха а тувсаш аттагIа дар паччахьа Россена халкъаш доацаде. Цудухьа тамаш елга дац нохчийи гIалгIайи общественно - политически вахар динаца дувзаденна хиналга. Къаман психологена ший тайпара лер ца юташ диса йиш йолаш дацар из. Цудухьа хIанзарча хана вайнаьха IаьдалагIа «бусалба» яхилга «нохчо», «гIалгIа» яхача дешаех къоастаде йиш йоацаш санна хет динах тешараштa. Кхыметтел дино дIадехараш гаьнна кхоачашдеш боацача дешархоша а духхьал шоаш нохчийи гIалгIайи хиларах шоаш динах тешаш лоархI.

Динах тешаш болча дас-нанас динца увзаденна гIулакхаш леладелга тIадужаду шоай дезалерча наха а.

ЗIамига долча хана денз бера довза долалу гонахьара дуне, цо сиха хьаэц боаккхагIбарашкара оамалаш, гIулакхаш. Нагахьа санна дай нанеи беро леладечунга чIоагIа терками хьожаш бале, шоай оагIорахьа уж кIезига теркал беш хьежац бераш а. Иштта, цIагIар воккха саг ламаза кIувс хьа а ийца ламаз де кийчлуш вале, цу сахьате цунна уллув дIаотт бер, воккхачо санна бордаш детт, цо санна урагIа ухийт кулгаш, цхьан дешаца аьлча, ламаз дечо мел хьоаеш йола маьже хьоаю беро а.

ХIаьта бер кердача стадега — мотт Iомабарга доалаш боккхагIбарий вIаштIехьдоал цо кхетадергдолча тайпара цун сакхетам чу дина идеологеш чуювшае. Цу тайпарча дезалашка къаьстта боккхийча наха берашта дина Iоаткъам чIоагIагIа хургболаш царна дукха динаца ювзаенна легендаши мифаши ювц. Цо бера сакхетам чу кIоарга лер ют.

— ЗIамига волча хана денз, — яхаш дувцар цхьан школа 9 класса дешархочо, — дина уйлаца дIаIемавар со, хIаьта из оамал тахан а тIехьа дIайоаккхалац.

Венначул тIехьагIа дина Iамал ца яьр жожагIата мара саца йиш яц, хIаьта ламаз марха а долаш дина мутIахьа вар дала ше ялсмала вохийтаргва, яхаш, боккхагIбараша дувцача хабараша унзардоах бераш, цудухьа теш уж динах а. «Со кIоаргга даьлах тешаш я — яхаш яздора цхьан дешархочо, — хIана аьлча, боккхагIбараша йоах, нагахьа санна вай обрядаш аз ца лоархIе енначул тIехьагIа со жожагIата гIоргья, хIаьта цига сона кертах гон еттаргья». Цу тайпарча дезалашка культови цIейш а обрядаш а къаман оамалаши традицеши я яхаш кхувшбоагIараштеи кагийча нахаи националистически уйлаш качъйохха гIерт. Кагирхошта хадданза хьехар ду динах тешаш барий дезалашка дино дIадехараш ца леладаро тайпанна, курана, къаманна эхь тIадахь яхаш. Кагирхой психикана Iоаткъам бара керттера форма я из.

Нохч-гIалгIайчене а Къулбаседа Кавказа кхыча автономни республикашка а даьча тохкамаша хьагойт кагирхошта юкъе ший къаман традицеши обрядаши кхычарел тIех хеташ цхьабола кагирхой хилар. «Вайчарел дикагIеи дог цIенеи оамалаш яц цхьанна а халкъа», — оалаш хоз цхьаболча кагирхоша. «Хьаьша тIаэцар санна йола дика оамал вай къаман яр санна цхьанне а яц», — яхаш дувц вокхар. «Сона къаьстта дика хеташ я воккхагIвар лархIар, цунна гIулакх де хьажар санна йола оамал, кхыча къаман из оамал дукха йисаяц», — оалаш хул цхьаболча кагирхоша.

Къамандари националистическидари къоастадеш дола доазув дукхагIча даькъе низткъа мара хоалуш хилац. Лакхе доаладаьча масалаша тешал ду шоай традицеши оамалаши бахьан долаш кагирхоша деш дола доккхал къаман сонталга дала тарлулга. ХIаьта дино, къаьстта мюридизмо, шийна могар а ду из иштта хилийтара.

Вай республике, дукха ца нийслой а, хIанз а тIехьа моттигаш нийслу дезале йиIигашта деша бокъо ца луш. «Кхалсагах хьаким хургьяц», — йоахар цхьан йиIига даьдас, — мехкарашка Iуйрийна денз сарралца цIагIа болх байта беза. Мурдий тоабашта керте латта цхьабараш кагирхошка ца дешийта гIерт. Нохчийи гIалгIайи кагирхоех дийша хилча «эрсий» хургба йоах цар. Уж тайпа боккхагIбараш шоаех «къаман культура хьаллоаттаеш бола гIорбаьнна «патриоташ» хеташ а ба. Цхьабакъда, из тайпа «патриотизм» вай заманца, советски патриотизмаца, социалистически интернационализмаца, цхьаккха дича, тарлуш яц.

Нохчийи гIалгIайи къамах дола таханара ноахал даим сий деши лоархIаши хургда шоай гаьнара дай 200 шу хьалхагIа уж шоай лоIамагIа эрсех дIакхетарах, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце шоашта паргIатои прази даларах, классови эксплуатаци йоаца общества хьакхолла вIаштIехьдалийтарах. Нохч-ГIалгIайчен кагирхоша чIоагIа сий ду революце кхел бахьане шоай синош дIаденнача боккхагIбарий.

Цу дерригача дикача хувцамех ког гIортолга а еш партийни организацей хьалхаленца республике дукха болх бу кагирхошта патриотически, интернациональни, атеистически кхетам балара. Цхьабакъда, духхьал дIаала деза, цхьабола хьехархой, къаьстта юрташка, дина хьалхле лелаерий Iоаткъама кIалхарбовла ца могаш болга. Цхьабараша атеистически кхетам балара дешашта вIалла а теркам тIабахийтац. Идеологически балха лоархIам цар ма барра кхетабац ца аьлча, кхы ала хIама дац укхаза. Цхьаькха а да белгалдаккха дезаш, шоай теоретически кийчо кIезига хиларах атеистически балха лоархIам ма барра кхетабац хьехархоша. Вешта дукхагIча даькъе из цар бехк а бац, хIана аьлча вузашка ешача Iилман-атеизма курс 24 сахьата лаьрхIа мара яц.

Д. МЕЖИДОВ,
Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета Iилман атеизма кафедра заведующи.

● Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех

ЮРТА СОВЕТА ЛЕДАРЛО

Ачхой - Мартановски районе эггара йоккхагIа йола юрт я СаьмуIашке. Цига вах 10736 саг. Царех 5400 гаргга саг болх бе йиш йолаш ва.

Тайп-тайпара 26 организаци а я цу юрта. Цхьабакъда, «Самашкинский» совхози консерваш ю заводи ца лаьрхIача, вожаш производственни низ зIамига болаш я. Цудухьа цу шин боахаме къахьегачарел лоадама дукхагIа бац вокх 24 организацешка болх бераш — верригa а 1220 саг. Цхьабола нах кхыча юрташка, районашка, город Грозне ух балха. Масала, «Орджоникидзевский» совхозе 120 саг ва къахьегаш, совхозе «Новосельский» — 15, «Лермонтовский» — 60, Сунженский района «Серноводский» — 100, «Ассинский» — 20, «Победа», XX партсъезда цIерагIча колхозашка — 20, Малгобекски районе — 50, город Грозне — 280, берригаш — эзар гаргга саг. Царел совгIа 417 саг мехка тайп-тайпара лакхерча а юкъерча а дешара заведенешка дешаш ба. Юхе бисараш, болх бе могаш бола кхалнах юкъерабаьхача а, эзар гаргга саг цхьаннахьа балха вац. Бакъда, 800 совгIа мехка кхыча районашка договорагIа ух. ХIаьта фу ду СаьмуIашка, цIагIара а бувлаш гаьнна дIааха безача балех мукъа а боахаш, уж шоай юрта балха дIанийсбара, пхе-ялх бетта а доацаш, бIарччача шера паччахьалкхенна общественно - пайдане гIулакх деш хургболаш царга къахьегийтара?

Цу хаттара жоп луш, юрта Совета исполкома председатела Умалатов Мовлде аьлар:

— Боккха бала ба из. Болх хьабе моттиг йоацаш, къаьстта Iай эзар совгIа саг хьаIов юрта. ТIаккха дер дайна лелача кагийча наха юрта а кхыча моттигашка дIабахе а общественни порядок телхаеш дукха моттигаш хул. Иштта ча гIулакхаша юрта сий доаду. Уж тайпа кхоачамбоацараш нийс ца далийтара, нах балха дIанийсбара низ дIакхоачар ду юрта Совета исполкомо а депутаташа а. ХIанз тха юрта йисте «Грознефть» объединене хьалъеш я «Газонаполнительни» завод, консервни заводе шера 16,5 миллион условни банка сомий консерваш ергйола цех. Цига кIезигагIа вале а бIаь саг балха дIанийсве йиш хургья. Дукха ха ялалехьа тха юрта йолча «Агропромхимия» объединене хьалъе йолаергья контора, 40 машинана лаьрхIа гараж, удобренеш лоаттаяра 4 миллион сом маьха складаш. Уж гIишлош хьалъеча юкъа ши бIаь сагаи хьалъяь яьлча, кIезигагIа дале, бIаь сагаи къахьега моттиг хургья. ТIаккха шеръергйолаш я быта цIен производство, хьалъергья амбулатори, кхачан продукташ йохка йоккха тика. Цу предприятешка болх беш 80 совгIа саг хургва. Уж объекташ дукхагIъяраш проектно - сметни документаци а оттаяь хьалъеш я хIанз. Цхьабакъда, уж производственни мощносташ эксплуатаце дIаенначул тIехьагIа а, хIанз юрта общественно-пайдане балха нах дIанийсбарах дола дош дизза къоастаданза дусаргда. Цудухьа, цIагIа цхьацца промыслови хIамаш хьаяра, совхозашкара хьа а ийдеш, дулха хьайбаш кхабара кооперативаш вIашагIйохка лерхI. Из гIулакх чIоагIа могадеш да парте а правительства а. Цхьабакъда, цхьацца бюрократически новкъарленаш хиларах хIанз цунах хIама хилац тха. Масала, дукха ха йоаццаш юрта яхаш йола, хIаьта «Самашкинский» совхозе хьайбаш а леладаь пенсе яха Шавхалова Аймани ера тхо долча. Арендни подрядагIа дулха кхаба цу совхозо хьайбаш лац сона, яхаш, леткъаш яр из. ТIеххьара тIатехар: цу деша хьакъехьа оаш сона новкъостал ца дой, центральни телевидене перестройка прожекторга а яздергда, парте, правительства хьалхадоахар, тIахьехар оаш мишта кхоачашду дувцаш.

Цу деша хьакъехьа тIехьагIа «Самашкинский» совхоза директорца Байдуев Iийсаца къамаьл хилар са. Белгалдаьлар Шавхалова Аймане дехар кхоачашдаьлга. ДоговорагIа арендни подрядагIа дулха кхаба 80 килограмм дола итт бежан деннад цунна. Цу хьисапе лeладергдолаш цу юрта бахача наха кхы а 290 бежан дIалургдолаш а да. Ткъо-ткъо бежан дIаэцаргдолаш ялх дезалца договораш оттаеш я хIанз совхоз.

— ГIулакх миштад аьлча, — дувц Байдуева. — Совхоза пайданегIа да 100 — 150 килограмм совгIа дола доахан лоамашка дIа а дига дорстадеш цига леладича. Цудухьа бахача наха 80—90 килограмм совгIа доацараш тел оаха дулха кхаба. Уж леладара цар фу таронаш я хьож. Бийсан чулахкара лерттIа помещенеш, лаьрхIа вIаштIехьъяьха моттигаш хила еза. ХIаьта доакъар эшача боарамагIа совхозо тергда царна. Шавхалова йоаггIаше сона тIаена хиннаяларе юрта Совета исполкоме латкъа езаргIяцар. Юххьанца цун къамаьл боахама экономисташца хиннад. ХIанзарчоа луш дац, аьнна, жоп деннад цар Аймане хаттара.

Кхы а цхьа таро я СаьмуIашкара юрта Совета исполкома нах балха дIанийсбе йиш хулийташ. Масала, сезонагIа а доацаш кхаь-диъ шера шоай республике къахьегаргдолаш бригадаш вIашагIтохар дехаш, дукха ха йоаццаш Башкирски АССР-ра викалаш хиннаб цу юрта. Хетаргахьа, из дика гIулакх а да, цунах юрта Совета исполкомо пайда эца а беза. Калинински областе болх беш ма йий хIанз Ножай-Юртовски районе вIашагIъехка цу тайпара бригадаш.

М. ХАМАТХАНОВ.

Ленински комсомола 70 шу дузаш

ВIАШИ ТАРА ЙОЛА КХЕЛАШ

Цу шин сага — гIалгIачуни эрсечуни — биографеш чIоагIа вIаши тара я. Шаккхе а вай республикерча революционни событешка дакъа лаьца ва. Хьалхара комсомольски ячейкаш вIашагIйохкаш, шоай нийсархошта юкъе комсомоле дIаязбала агитаци еш хиннаб, харцдолчунца майрра къовсам лоаттабаьб. 1918 — 1919 шерий энтузиасташ. Энтузиасташ оал царех, хIана аьлча шоашта аьттув бар цар лийхадоацандаь, моцало, къело кIал ца буташ халкъа гIулакх бахьанце цар къовсам лоаттабаьндаь...

Хьалхара биографи:

Куркиев Солсбик. ХIанз областной комсомольски организаце вIашагIйоллача музея материалашта юкъе каст-каста нийслу цун цIи. Хьадиса Солсбик ваьв 1906 шера Назрановски района Дошалкъий - Юрта. Цун да Хьадис цIе партизан хиннав, Серго Орджоникидзе тIахьехамагIа граждански тIема тIа дакъалаьцад цо. Цу шерашка КуркиевгIар цIагIа каст-каста хулар Гойгов Iаддал - Хьамид, Ахриев ГIапур, Албогачиев Ювсап санна бола цIи хеза революционераш. Цу гIулакхаша чIоагIа гIо дир кхувш воагIача Солсбика дIахора вахара никъ харжара. Из партизански отряде вода. Цига цо новкъостал, ду говраш лораеча, кхы дола гIулакхаш кхочашду. Кхыметтел лоамашка цкъа хьалвода гIорваьнна гIалгIай революционер Ахриев ГIапур накъаваккха а тешам белар цунна.

Куркиев Солсбик комсомоле эттар 1923 шера. Цу ханналца Дошалкъий - Юрта революционни Совета председатела гIонча волаш болх беш хилар. Дика организатор хиларах тарра вовзаш а наха лоархIаш а вар председатель, бакъда дийша вацар. Кхыметтел кулг а Солсбика яздора цунна хьалхара.

ХIаьта 1926 шера Куркиев совпартшкола а лькхе Москверча Коммунистически университете деша отт. Цу хана дIаболалу коммуниста атта боаца болх: дешар-йоазув цаховлга дIадоаккхаш, дешара цIенош хьаделлаш, динах юхедисараш хьаллоаттадеращца лира къовсам лоаттабеча — массанахьа кхоач из комсомольцашца цхьана.

ШоллагIа биографи: Колков Иван. Грозненски паровозни депо болхло хиннав из. Грозне бIаь дийнахьа лаьттача тIем тIа дакъа лаьцар цо. КIаьнк волча хана ший доттагIчунца Клец Дмитреца Грозненски машиннаькъа болхлоша вIашагIъеллача ЧОН-а отряде дIаязвеннавар Ваня. Дукха гIулакхаш дар цу хана цар кхоачашде дезараш: мехкдаьтта чудола резервуараш лораелга, караульни служба дIахьолга, транспорта тIара бандиташ лувцалга. Революционни кружоке дIаязвелар цу хана ши доттагIа.

Шоай хьехархочун даьашка пхьоале гуллора кружковцаш. Укхаза каст-каста боагIар йижарий Левандовскийгlар, Гикало Николая вIашагIъеллача кружоке а ихар.

ЧIоагIа ира латтар цу ханара хьал. Ханна йола правительство даггара хьаллоацаш бар эсераш, улицашка митингаш хулар.

Цхьан дийнахьа цу тайпарча митинге даггара цIогIа а детташ, тIом бара салтий тIахьехар цхьан эсерка:

Къона доттагIий чубоагIаш хиннача кружока кулгалдеш бар большевикаш Ерин Якови Чересов Ильяи. Уж Гикало Николай керте лаьттача полка связнойш бар.

Цкъа Иванах кхийтар цун воккхагIа волча веший доттагIа. Ше РКСМ дIаэтталга дIахайтар цо доттагIчун зIамагIча вешийга. Из фу союз я, цига мишта отта йиш я, яхаш, хаттараш дир Колкова. Вокхо дIакхетавир. Ший доттагIчунца Клец Дмитреца Ерин Яков волча кружоке баьхкар ераш.

1919 шера деникинцаш Грознена гаргагIертар. Ерин Якова комсомольски ячейкана хьалхашка оттадаь декхар дар ловнаш хинна цIеэскархой хьагул а баь, дарба даьчул тIехьагIа партизанаш болча лоам уж хьалбугалга.

Цу ханна хоам кхаьчар Щебелиновка яхача слободе хьулалуш ва Слободянников Асташка яха зуламхо, аьнна. Дукха большевикаш деникинцашта дIабеннарех вар из. Царца бар революционни кружока кулгалхой Чересов Ильяи Ерин Якови, грозненски пролетарски батальона комиссар Ворожев Михаил, болхлой Завадский, Поверин — уж берригаш деникинцаша хьалъэхка шийна бIаргабайра Колков Ивана.

Городе партизанаш чубаларца къайлавала таро хилар Асташкий.

Колков Ивана доттагIчоа Клец Дмитрена Воздвиженская яха станица бахьан баьча тIем тIа чов хиннаяр. Из станица кIайбарашкара хьайоаккхаш хиннача тIем тIа валар хилар денал долча революционера Шерипов Асламбека а. Шерипов хьалхагIа а вувцаш хезабар уж.

Революционни ханарча шин комсомольций биографеш... Шаккхе а дукхагIа ха, довза шоаш Iомадаьр наха дIадала гIийртав. Хьалхарча комсомольцаша дIадоладаьр эстафета санна тIакхувча тIехьенгара тIехьенга дIалуш хьаера комсомол.

Ф. НАСЫРОВА.

Грозненски маьхх еча комбинате кIезига бац шоай декхараш массаза цIена кхоачаш а деш, хьинаре къахьегаш бола болхлой. Уж комбината болхлоша чIоагIа лоархIаши сийдеши ба. Царех я бод хьувш йола Дошукаева Халипат Магомедовнаи технолог Хашагульгова Заретхан Юсуповнаи.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) бод хьувр Х. Дошукаева, технолог З. Хашагульгова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ШКОЛЬНИ РЕФОРМА — МАССАНЕ ЮКЪАРА ГIУЛАКХ

ХЬЕХАРХОЧУН УЙЛАШ

КПСС ЦК февральски (1988 ш.)Пленум чакхъяьлча денз «уйлане» яхача санна хет школаш. Уйла е еза, хIана аьлча, перестройка наькъа тIа шоаш боаккха гIа «ворхIазза биста а биста» ца боаккхе, чIоагIа хала хургда царна дукхача шерашка хьаIайна мухь шоай гира Iобаккха.

МалагIча проблемашта тIалест педагогий уйлаш, фуд новкъадар, дIадаккха дезар?

Цу хьакъехьа къамаьл хилар са Назранерча № 3 йолча школе болх беш волча СССР-а халкъа образовани отличникаца, воакхагIволча хьехархочунца Медов Йоакъапаца.

— А. Луначарске яьххача тайпара, кхувш боагIача наьха къона вахараш лутта «фильтраш» я тхо — педагогаш, — аьлар Йоакъапа. — ЦК Пленумо хьахьекхар уж «фильтраш» перестройка кердача михаца цIенъянза яргйоацалга а, царга дикагIа, камаьршагIа, тIехьален пайданегIа хургдолча тайпара къахьегийтара новкъа мел дар юстардаккха дезалга а. Уж новкъарле еш дола хIамаш хIара школе ворда етта да.

ХIара хано, хIара замо шийй кеп ют сага дег тIа, цун сица, оамалца. Тахан школе болх беш барех дукхагIбараш, аз-м берригаш а аргдар, культеи «сеца» лаьттачеи шин заман халонаш Iайша нах ба. Бакъдар, хIаьта шийна хетар чу а къувлаш, тIера вела везаш хиниа замаш я уж. Атта хургдий-хьогI педагогашта цу оамалех дIакъаста а шоаш хьеха бераш таханарча гласноста, демократе наькъ тIа майрра дIадига а?

— Хала процесс я из. ЧIоагIъенна оамал дегIах дIаяккхарал халагIа хIама хургда моттац сона. Дош оалача хана кхера, цаI шоллагIчох ца теша нах Iомабаь ханаш я уж. Тхоах, педагогех, а летад из «лазар». Сихха дIадаккха деза-кх из. Школе миссел цо новкъарле еш моттиг яц.

— Школа хьоайнча массе хана а духьалъувт сона цхьа хаттар (кхычарна а увтта хургда-кх из) — дешарах дог нийкхача санна да таханар бераш. Фуд из? МалагIа овла болаш явлени я из?

— 1962 шера СурхотIарча школе болх беш вар со. 40 дешархо вар классе. Царна юкъе шоай ханага диллача дикка кхычарел дуккха лакхагIа сакхетам болаш 13 дешархо вар. Массанена а луш йола задани царна елча, парташ тIа дIа-хьа хье, шоашта енна задани цу сахьате кхоачаш а йий , саготде болалора, цхьан метте сатецар. Бакъда, вожаш (дешара эсалагIа бараш) кортош чу а дехке, харцахьа а бакъахьа а къоаламаш хьекхаш багIаш хулар.

ШоллагIча шера (сагага дIа а ца оалаш) гуйрана классашта комплектовани еча хана уж аз вийна 13 «аьрдагIа» дешархо юкъе а волаш къаьстта «вундеркиндий класс» вIашагIтехар аз, цар ловргья, аьнна, сайна хеттача тайпара оттаьча программагIа урокаш а телаш. Дика деш, яхаш ювцa яьлар из класс. Дукха ха ялалехьа районо инспекторaш баьхкар. «Педагогически Iилмана духьала хIама да Iа леладер», — аьнна йохайир са «вундеркиндий класс», бераш шоаш хьалха даьгI-даьгIача классашка дIа-хьа дахийтар.

Дешарах берий дог нийкхалга дац цар хIанз во дешара бахьан. Бехке яр къаьна, шаблонни дешара система я. Массанена а — цхьатарра, массава а — цхьан наIарагIа, яхаш хьахинна, сина совъяьнна, уравниловка я новкъаяр. Сона хеташ, школе миссел социализма керттера: «ХIаранегара — хьинарга хьежжа, хIаранена — къахьегарга хьежжа» яха принцип сел камаьрша телхаеш моттиг я-вIалла йийхьогI. Сиво, дего, хIаьта цунна Iаламо деннача хьаькъало дIатIаэцарга хьежжа бала беза-кх бера луш бола знаней мухь а. «Тоам бац дIахайта: шоаш дIа-хьа къестаделга хайча дешарах ка ца йоалача берий дегашта чов хургья, яхаш, уж хабараш а дувцаш, деша безам барашка а дешийтац оаха лерттIа, мелагIбарашка а дешийтац. ВIалла йолалургйолашъяле, йохае еза из система. Вайна, доаккхагIдарашта, бIарга ма гой, воашта юкъе дукхагIа хьинар, дукхагIа талант яраш, дикагIа къахьегараш. Берашта хIана мегац шоашта юкъера цу тайпара нах бIаргаго, бовза? ТIехьабусараш царна таралеста гIертар мара зе даргдий цу гIулакхах? Сона хеташ-м, даргдац. Цу тIа берех лечкъаде дезаш хIама а дац из. Вундеркинд — вундеркинд ва.

— Вай Даьхе, мохк эггара халагIча хьале болча тIема хана а, цул тIехьагIа мецача, халача хана а во дешача дешархочоа «1» е «2» оттайора, кхы из хьал ца воале, хIаьта шин-кхаь шера цхьан классе а вагIийтар. Отметкаш-м хIанз а увттаю школашка. Бакъда, журналаш тIа бIаргагуш яц-кх уж «1» е «2». ШоллагIча шера классе чувита дешархо-м лаха а хала да. Цох фу аргдар Iа?

— Уж «цаIаши» «шиаши» «кхоъашта» тIехьашка лечкъа йолаелар 1967 шера. Дика дагадоагIа сона: дешара процент 99,8-нел чухьнахьа хилийта йиш яц, аьнна, команда енна. Шерра даьржадар цу хана: «во дешархо вац, во хьехархо ва», яха хабар. РайОНО-х директор кхерар, директорах хьехархо кхерар дешархочоа «шиъ» оттае.

Вешта, мадарра аьлча, цу гIулакха чулоацам укх тайпара бар: дешарах кхете а ца кхете а классашкара классашка — дIачубаха, дIале аттестат, дIаарабаха школера. Паччахьалкхенга таро яц шишша-кхоккха шу доаккхаш бер цхьан классе дагIийта, хIана аьлча, дукха рузкъа дIадода цунга.

— Iаьдала, школана, даьшта-ноаноашта шоашта а пайдаце доаца гIулакх да — бер шин-кхаь шера цхьан классе дагIийтар. ХIаьта а фу дергда: кхетам, талант тайп - тайпара йолаш мадий бераш. ХIанзалца-м «процентоманеца» дIакъайлаяьхай из (вешта, хIанз а сецаяц из процесс-м). Тахан перестройкаца дувзадена мишта эргадоаккхаргдар, аьнна хет хьона из гIулакх?

— Эггара хьалха эргаяьха хувца еза массанена а цхьатарра, аьнна, арахецаш йола дешара программаш. Кхаьйиъ тайпара хила еза уж, берий низага хьежжа, хьехархоша шоай балха юкъейоахаргйолаш. Укх деношка тхоай городерча массехк детсадашка хиннав со воспитателаша берашца малагIча программегIа болх бу хьожаш: юххера а тхо долча кхача езаш ма дий уж бераш. Ерригача РСФСР-е деша даха ха йоацача берий учрежденешта арахийпача программагIа бу болх. Кхетац бераш цу программагIа шоашка дIадувцачох а меттах а. Берашта а хало ю цу гIулакхо, воспитателашта а атта дац царца болх бе. Бер кхетаргдолча меттаца ца баьча хьехамо дукха пайда лургбац.

Иштта да школашка а. Берий тайп-тайпарча кхетама категорешка, цар психологега хьежжа хила еза хIара предметах йола программаш. Цхьан классе а мегаргья цу программагIа урок вIаштIехьъяккха, цхьабараштa. Хьехархочоа дукхагIа хало-м ергья цу гIулакхо. Яйта. Цун керттера декхар — цу бера йоагIаш йола знанеш дIаялар, из кхетадар деций? Творчески болх бечоа новкъа яц из хало.

Вайнаьха меттала кепаеттaш араювлача изданешта язлуча хана каст-каста хоз сона деша хац, сенна язду аз из, оалаш. ХIама дацар — из оаз хаяхача, вIалла дешар фуд ца ховча наьха багара ухаре а. ТIеххьарча хана хьалкхийна нах ба-кх дукхагI долча даькъе из лоткъам бераш, цу юкъе дикка посташ карайола кулгалхой а болаш. Фуд из, фу бахьан да цу деша?

— «Деша хац» аларах-м со тешаргвац, гIалгIай мотт хьехача школе деша ваьгIачох хIаьта а. Бакъда, царна гIалгIай кулгйоазон а кепайоазон а мотт шаьрра хац, хIаьта текста юкъе вIалла царна ца ховш а ца кхеташ а дукха дешаш а дус, аьлча со тешаргва.

Шаьрра из Iодеша ца хар — дешай мукъа оазаш йIаьхеи лоацеи хилар къоастадергдолаш йола цхьаккха белгало вай йоазонна юкъе ца хилар да. Цу гIулакха лаьрхIа вIашагIъелла комиссе-м я республике хIаьта а сов гаьнадаьннад из. КIезига-дукха эргалонаш эшаш ба вай йоазон мотт. Уж эшалга хов дукха ха а я.

ЧIоагIа боча а барометрий хьисапе фийла а да берий дегаш. Вай, доаккхагIдарaша, цкъаза тассе дуташ дола харц, во дош, шоашка цIимхара локха бIарг — дерригне а цар дегаш тIа лер ют. Цудухьа, нийслойте педагогически коллективашка берашта «гоамбеннеи» «безабеннеи» бола хьехархой?

— ХIанз тхона хьалхашка дагIараш санна цхьан «бIена чу» селхан хьалкхийна бераш да-кх тахан царна хьехараш а. КIезига хул царна юкъе школа йисте йоаккхаше а педагога професси Iомае безам болаш а хьехархочун талант йолаш а бола кагийнах, мехкарий. ХIаьта а цхьацца бахьанаш а нийслуш, педвузашка деша увт: «лакхехьара дешар дийша хилчахьа...» аьле. Бакъда, цигара юхабаьхкача а хилац царех бокъонца бола хьехархой. Цудухьа, цхьабараш дипломаш хьаэцпаше кхыдола балхаш лаха болалу. «Педагог» бIарга го йиш я буфете латташ, «Камаза» тIа вагIаш, кхыча балхашка.

ХIанз, кхычахьа санна, Наьсаречa школашка дешара процессе хьаIайнача проблемаех нийса ахаш йоацаш хургьяр, нагахьа санна сайрийна дешача школе методист йола Г. Н. Макарова — «РСФСР школа заслуженни хьехархо», Гамурзиеверча № 2 йолча школера Ф. О. Албогачиева — Н. К. Крупскаяй цIерагIча преме лауреат, № 3 йолча городской школера Л. Б. Аушева — «РСФСР школа заслуженни хьехархо», иштта дукха кхыбараш санна шоай гIулакха мастераш бола нах тхона юкъе дукхагIа баларе.

— Кхабилга чу кхедаь зиза мо хет сона къахьегамах къоаставаь хьалкхеваь саг. Миштад районе дешара процесс къахьегамца ювзара гIулакх?

— Цу шиннена юкъе миссел гаьна юкъ йолаш моттиг лаха хала ла. Мастерскеш ах-яьсса я. Йолаш йола оборудовани а — дай, даь-дай ханара я. ХIаьта, химлабораторeш, кхыйола ТСО яха гойтара пособеш-м ювца а езац. ЧIоагIа къе школаш я цу хьакъехьа.

ХIанз базови предприятеша гIо дергда, лакхехьарча классашкарча берашта алапи а телаш болх бе, практика Iомае моттигаш лургья, яхаш дувц. Цу юккъе хозаш кулгалхой оазаш а я: тхо-м тхоаш а хала хьувз, хозрасчетеи самофинансированеи наькъ тIа дала ца могаш, яхаш.

Школаштеи базови предприятештеи юкъера бувзам бокъонца закона ларда тIа ца боаккхе, цхьаккха гIулакх тоалургдац. Предприятей планашта юкъе хила деза школашта де лерхIа гIоновкъостал. Кастта хургйолча хьехархой съезде из дош цIенхаштта айдергда, аьнна хет сона.

Интервью яьр
М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

ДОЗАЛ ДЕХЬАРА

ЮАР. Карара шу Преторе расистски режима духьала къовсам лоаттабечар низаш вIашагIтохара шу хила деза, аьлар Йоханнесбургерча Витватерсрандски университете хиннача митинге къамаьл деш Къулбехьен Африке цIи хезача общественни деятельницас Винни Манделас. Цига дакъа лоацаш вар Iаьржа а кIай а бос бола цаI — ах эзар гаргга студент. Университете из манифестаци яьр ЮАР Iаьдалаша бутт хьалха 18 антирасистски организацена дIахо болх бе бокъо ца ялара, кепайоазон хьакъехьа репрессеш яра, хIаьта иштта студенчески активисташ лацара духьала.

СУРТА ТIА: къамаьл деш я Винни Мандела.

Рейтер — ТАСС телесурт.

ИЗ ДИ ХЬАТIАКХАЬЧАР

Юххера а кхоачашхилар. Апреле Женеве бартбир Афганистана дош политически къоастадеш. Цунна кулгаш яздаьд Афганистана, Пакистана, Советски Союза, ВIашагIкхийттача Штатий викалаша. Кулгаш яздеча тIахилар ООН генеральни секретарь Перес Куэльяри цун шийй вола викал Диего Кордовеси. Цар даьча гIулакхаша дикка гIо дир «цIий леташ хинна» чIоагIа чоалхане проблема къоастае дIайолаяра. Афгански шод хьабоастаргба машар кхоллача механизма новкъосталца, герза низаца а боацаш, кердача политически уйлан низаца.

ООН викалаш Женеве афгански дош къоастадеча хилар кIаьд ца луш цар хьийга къа доккхача маIане чакхдалар хинна ца Iеш, регионални «човнаш» ерзаеча цу эггара йоккхагIа авторитет йолча органа таронаш кхоачалургйоацаш дукха хилар хьахьокхаш а да. ООН-а лоархIам кIезиг а ца беш, белгалдаккха доагIа, машара духьа хьаькъалера юкъмоттиг хьалаха оагIонаш раьза а кийча а хилар бахьан долаш женевски барт бе вIаштIехьдаьнналга.

Пакистана кулгалхой барт бара оагIув лохаш хилар, проблемах йола цар реалистически уйла, дерригача афгански халкъа хетар цар теркалдар, къаьстта тIеххьарча этапе, шеко йоацаш йоккха опыт я кхыча регионашка а «даьнна довнаш» политически наькъаца дIадахара.

Сона хетачогIа, цу деша «боадон юккъера сердал гучаяьлар» 1988 шера 8 феврале Москве М. С. Горбачевеи Кабуле президента Наджибулласи къамаьл даьчул тIехьагIа, 1988 шера 7 апреле Ташкенте шинна а кулгалхочо юхьиг дIайолайир шин мехка халкъаша дуккхача шерашка дикача лоалахошха цхьана къахьегара кердача этапа. Афганистане къаман барт бара йолча политикана моллагIча сфере а ма могга новкъостал дар — из я кIийле. Байдда дIабахараш цIабахкара эша хьалаш хьахилийтар дале а, Афганистана экономика меттаоттаяр дале а, массанахьа а хоалу дикача дагара лоIам. Из доагIа боахама а социальни дегIаахара а хьакъехьа. Наджибуллас дIакхайкаьяьча къаман барт бара политика йиш хилийтар Женеве переговораш дикагIча тайпара чакхъяха. Бакъда цунна ма доаггIара гIулакхаш хила дезаш дар мехка чухь а. Президента Наджибуллас лаьцача къаман барт бара наькъо, шеко йоацаш, новкъостал дир «14 апрелерча Женеве» кхачара.

Советски нах афгански халкъаца цхьана теш женевски соглашенешта кулгаш яздаро дукха бала текхача мехка чурча гIулакхашта арахьара юкъелелхалга дIадоаккхаргхиларах. Афганистанага кхаьчар шийй лаьтта машар оттабе таро. Алхха цудухьа Афганистанои Пакистанои шоашта тIанйцар моллагIча формагIа дале а, вIаши гIулакхашта юкъелелхаргйоаца договорно-правовни декхараш. Афганистана гIулакхашта кIезиг-дукха а юкъелелхара моллагIча акцейи гIулакхийи никъ бийхкаб. ХIанз къаман барт бара кIийлен тIа афгански халкъоше къоастаергья шийй кхел, патриотически низаш вIашагIкхетарца чIоагIало а лувцаш.

Советски Союзо боагIача тайпара мах бу СССР-ца цхьана Женеве баьча барта тешам бала США раьза хилара.

Ирача проблема — мехкара байдда дIабахарий проблема — хьакъехьа а барт баьб. Уж цхьатарра бокъо йола гражданаш а болаш шоай даймехка цIабахкарал совгIа, царна эшаш дола экономическии кхыдолеи новкъостал а дергда. Цар проблемага хьожаш хургва ООН-а байддарий гIулакхий хьакъехьара лакхехьара комиссар а нах цIабахкарца ювзаенна йола смешанни комиссеш а.

Женеве тIанйца декхараш, каьхата тIа яздаьча тайпара хIама ца деш ца дитийтара, йоагIаш йола тIахьожама механизм хьаю. Из дара къоастаю ООН-а лаьрххIа йола персонал.

Женевски соглашенеш кхыдола регионални довнаш, къаьстта аьлча Iарбий-израильски ирано-иракски дараш, политически къоастадара дола цхьалхха масал хинна Iац. Уж соглашенеш Женеве тIанйца документаш кхоачашдара дог цIена хулга хьажар да.

Афгански халкъа эггара тайп-тайпара бола нах, тайп-тайпарча общественни лостамий викалаш гIерт юхаметтаоттаяьча нейтральнии тIема блокех дIа ца кхетачеи Афганистане баха. Цу тIехь цар аьттув балар лов советски халкъа, дунен ерригача общественностана.

Энвер МАМЕДОВ,
АПН политически обозреватель.

КООПЕРАТИВНИ БОЛАМА — ШЕРРА НИКЪ

Кердачоа новкъарле хIана ю?

Грозне эггара хьалхарчарца хьайнйлларех я «Беркат» яха кафе. Из болх бе йолаенначул тIехьагIа цун коллективана карагIдийннарех, нийслуча проблемаех, халонех дувцар дехаш массехк хаттар дир тха корреспондента цу кафе председателга Кузигов IадлохIапа Мухьмадага, кооператива цхьаболча членашка. Цар дувц:

— 1987 шера 15-ча апреле кафеи ресторанийи Грозненски треста № 15 йолча кафе ларда тIа хьайнйллар оаха «Беркат» яха кооперативни кафе, — аьлар М. Кузигова. Из болх бе йолаялалехьа укхаза къахьегаш цхьайтта саг вар. Бетта кхоъ-ах е диъ эзар сома, шера 40—44 эзар сом мах бола продукци мара маьхалъяккхацар. ХIаьта хIанз тха кооперативни кафе веррига а болх беш ворхI саг мара вац. ХIара дийнахьа маьхалйоаккх 450—500 сома продукци, хIаьта бетта — 14—18 эзар сома. Юкъера лаьрхIача хIара бетта 3 — 3,2 эзар сом цIена пайда бу кооперативни кафе коллективо. ХIаране бетта 250—320 сом алапи а эц.

ЧIоагIа безам тIабаха, хьашт долаш дIадоладир кафе болхлоша вай мехка шерра даржаш латта из керда гIулакх. Безаме тIаэцар хIама даа боагIа нах. Уж ди тIехьа дукхагIа хулар. Из тамаш а яцар, хIана аьлча, городерча кафешка, столовешка хьаэца даа хIама кIезига мара дац. ХIаьта «Беркате» чIоагIа мерза, чам болаш 25—30 тайпара кхача ба.

— Дика лелар тха гIулакхаш, тхона клиенташ а тхо царна а раьза дар, — йоах Кузигов Мухьмада.

— Бакъда, «Беркат» яхача кафе болх дIа ца бахийтара шоай низ кхоачар деш, цунна баргал етташ бараш а дукха ба. Цу гIулакха тIехьа тхона новкъостал дар дуккхаза дийхад оаха Ленински района а Грозненски городской а партийни советски органашкара. Цхьабакъда, тха оаз дIахозаш а тхога ладувгIаш а саг вац. Хьажал шо вай партеи правительстваи решени а яь мехка шерра дIадоладаьча цу дикача гIулакха духьала бараштa никъ бехка а уж цIенхаштта бехктокхаме оза безача цар лаьца позици миштай а. Бакъда, советски законаш телхадераштa де доагIаш дола таIазар ца дича даргдац. Долче, хьалхарча даькъе из де дезар районнийи городскойи партийнийи, советскийи органаш я. Цхьаккха дича цар тIехьатетта а тесса дита а йиш йоаца гIулакх да из.

Сов чIоагIа Iокадаш Мухьмада а цу кооперативни кафе болхлоша а ювцараш малагIа проблемаш я хьажа а тахка а лаьрхIар тха корреспондента.

Царех лаьца дувца уж болабелча цецвоаккхаш да хьахозар. Шоаш хьаеча продукце ассортимент шеръе, тIа-тIа дaараш дукхагIа а тайп-тайпара а хилийта гIерт тха «Беркат» яхача кафе болхлой, — аьлар Кузигов Мухьмада. — Юкъарча кхачан предприятешкара оаха эца йиш мел йола товараш белгала а даьха, чIоагIдаьд кафейи ресторанийи треста кулгалхоша, Ленински райисполкомо. Долче, мишта кхоачашъю цу организацеша шоаш яь решенеш? Уж шоаш тIанйцача бесса каьхата тIа йисай ца аьлча, цунах кхы ала хIама дац са.

— Цхьаккха тайпа хIама лац тхона юкъарча кхачан предприятеша, кхыметтел шекар а, — йоах кооператива председатела. — Мороженинa хьае бокъо лац. «Космос» яхача кинотеатра юхе шашлык дохка а бокъо яц тха, оаха «фо бIехду» яхаш. ХIаьта цу моттиге хийцца шашлык хьа а деш, дохкаш ба «Кавказ» яхача ресторана болхлой, цар «фо бIехдац». Из бахьан а оттадаь, иштта центральни автостанцена духьала йоаллача йий дохкача бара юхера а лаьхкар тхо Заводской района халкъа тIахьожама комитета инспектора нов. Семенова. Цхьабакъда, йий дохкача бара болхлой дехьеи сехьеи дIа а этта, хийцца цига шашлык хьадеш а дохкаш а ба. Ши бутт бизаб цхьаннахьа а тхога шашлык ца дохкийташ соцадаь. Горисполкоми ГорСЭС-е бокъо а енна, вещевой рынке шашлык дохкаш хулар тхо хIара кIирандийнахьа. Цига а цар яь решени толха а яь, тхона га духьал тасса саг коравир, тхо цигара лаьхкар рынка директора. Цхьабакъда, цхьаккха бокъо йоацаш болча ткъаьх точке латтача кхычарна шашлык дохка бокъо еннай цо. ХIана еннай цо царна бокъо? Из а цхьа бахьан доацаш дац.

— Тха кооперативни кафе чуйола помещени 1986 шера 5 июле денз капитальни ремонт яра городской санэпидстанце дIакъайла лаьттар оаха из хьаэцача денга 1987 шера 15 апрелага кхаччалца. Цига ремонт йинзар цу юкъа, хIаьта капитальни ремонт яра хьахьожадаь ахча, хила баха кхера санна, дайна дIадаьлар. Шийй хьаннахьа кафейи ресторанийи Грозненски треста кулгалхоша из гIулакх чакх ца даккхарах укх шера 25-ча марте ГорСЭС-с юха а дIакъайлай тха кафе. ХIара бетта тхогара арендагIа 338 соми 60 кепиг дIа а ийдеш, тха помещенена ремонт е сагота а боацаш, сатийна Iеш ба треста кулгалхой.

— Дукха да тха коллектива болх дIа ца бахийтара духьа доаха бахьанаш, — яхаш дувц кооператива члена Пятаева Лидия Васильевнас. Шоашта боагIаш бола мах дIателлашехьа, ерригa холодильникаши электропишкаши дIахоадаяьй «Росторгмонтаж» СПК кулгалхоша. ХIаьта укх шера кафеца договор де а тиганзар цар. Цул совгIа юкъарча кхачан управлене кулгалхоша кооперативни кафена кхо тархи йола шкафи бод хьувш йола машинеи хьахьожа ца еш йитай. Пхи шу дизад кафе лораеш хаьхой боацаш латта, из дувзаденна да телефонни бувзам ца хиларца, цудухьа лораяра из пульте дIаяла йиш йолаш яц. Тайп-тайпара бахьанаш а увттадеш кафе телефонни бувзам ца хулийташ духьал ваьнав тхона городской телефонни станце начальник Подлегаев а. Уж да технически даькъе тха коллектива болх дIа ца бохийташ, из тIехьатетташ дола бахьанаш. Оаха дуккхаза а дийхад Ленински райисполкомагара гIона болча боахама лаьрхIа лаьттан участок хьожаяр. Нагахьа из хьожайича тхона а клиенташта а доккха беркат даргдар, хIана аьлча, хIанз оаха кийчдеча комплексни даарга 2 соми 79 кепиги дIадода. Тхо долча хIама даа ухача наха из мах низкъало ба. Лаьттан участок тхона елча цун мах цхьан сома тIа IатIабоалабе йиш хургьяр, цига оахош баьцадаараш, сом хьал а кхебеш. Из дош а къоастадеш дац. Цу гIулакха тхона оарцагIвоалаш а саг вац. Района советски органаша а оаха дIадоладаьча кердачоа иштта баргал етташ хилча, мала воагIаргва-теш тхона гIо де? Уж ма йий бокъонаш телхаеча кхычаргара а доаггIар хьадеха дезараш.

— Укх шера март бетта тха кафе болхлоша шоай ахчах ийца «Глядичи» яха 150 га кафена гонахьа дIаегIар — аьлар М. Кузигова. — Вай города сурт-сибат хувцача дакъа лаьцар оаха. Цунах дега тоам а хилар. Дукха юкъ ялалехьа тха гIоздаьнна дегаш матар дахар. Кафена гонахьа бахача наха хьал а йоахаш, Iокхувса йолайир тха гаьнаш. Иштта оаха тхоай ахчах хьалъейта туалет а цхьаккха бокъо йоацаш, чу а лаьца гарт йир цхьан лоалахочо. Цу гIулакхах лаьца цкъа санна дуккхаза а хоам баьб оаха Ленински РОВД начальника заместителга Чагаевгеи участкови инспекторга Мажидовгеи. Оаха ду дехар дIахазац царна. ГIожа бокъонаш телхаераш советски законагIа доаггIача хьисапе бехктокхаме озанза баргбац. Цу даькъе доккха дукъ тIалатт порядок лораерашта. Из цар кхоачашданза даргдоаца сийлен лекхар да.

РЕДАКЦЕГАРА: вай мехка беркат совдаккхара, бахача наьха хьашташ дизза кхоачашдара дола кооперативай хьалхара зIийрган мара дац дIадоладеннараш. Цар сеть тIа-тIа шерагIа йоаржаяра лаьрххIа соцам баьб КПСС ЦК Политбюрос, кепатеха араяьннай СССР кооперацех долча Закона проект. Мехка шерра яржаш латтача перестройкаца дувзаденна дола из башха-дика гIулакх чакхдаккхара баргал еттарашкара доаггIар хьа хIана дехац лакхе латтача партийнни советскии органаша? Малав-теш кооперативни кафе коллектива оагIув хьал а лаьца, цунна гIодергдар? Цу хаттарашта жоп лургда аьнна хетт тхона КПСС Ленински райкомеи райисполкомеи кулгалхоша.

Интервью яьр
Б. КОСТОЕВ.

ПЕРЕСТРОЙКАГАХЬА БУКЪ А БЕРЗАБАЬ

БОЛХ ТIЕХЬАТЕТТАРА БАХЬАНАШ

Ер шу доладеннача хьалхарча деношка керда хьалъяьча производственни помещене болх бе йолаелар Нохч-ГIалгIай химически завода полиэтиленови цеха коллектив. Из помещени я сийрда, паргIата, дерригача технически, санитарно-гигиенически, эстетически хьалаш а долаш, хIанзарча хано дIа ма-деххара полиэтиленови производство дIаяхьа йиш йолаш. Хьалха из яр аьттув боацача, къаьнача, готтача помещене. Кердача цехе тхо къахьега доладеннача дийнахьа денз самофинансированеи йиззача хозрасчетеи системагIа болх бе йолаеннай тха коллектив. Бокъонца кийчо яьр оаха экономически реформа кердача хьалашка болх бе доладалара, финансово-боахама болх бе ховргдолаш гIулакх дара чакхъяьхар оаха теоретически курсаш, караерзайир смежни профессеш, къахьегамах алапи телара йолча расценкашка цIаьккхаза хьажа а хьежжа хийцар къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа уж 25 процент лохйир бетта хIаранена, хьалха а санна, ткъо тума гаргга алапи хургдолаш.

Уж балхаш а деш, экономически реформа кердача хьалашка болх бара дика кийчо ярах, дикача производственни хьокхамашца чакхбаьккхар оаха укх шера хьалхара бутт. Массе а тайпа халкъа эша товараш арахецара паччахьалкхен план тIеххкоачашйир. Белгалдаккха дезаш да, ара мел хийца продукци тIехдика хинналга, рентабельни хилар, расходел дикка дукхагIа яр доходаш. Кердача хьалашка къа а хьегаш, хьалхарча квартале балха тIа карагIдийннарий тIеххьара итогаш е лаьрхIадар оаха из чакхъяьлча. Иштта уйлаш а йолаш, тхо къахьегаш долча хана, цIаьхха дагадоацар нийсделар тха балха тIа. Укх шера 14 феврале бийдал — лакха давлени йола полиэтилен ца хиларах продукци арaца хецаш соцае йийзар ерригa цех. Цу бийдала лаьрхIа завода хьожаяь фондаш эшачох ахаш мара яцар. ДIахорча кварталашка полиэтилен хьахьожадара йола фондаш кхы дикагIа хургйолаш хувцаденна хIама хиланзар. Из бахьан долаш шиъ ахи бутт баьннаб лакха квалификаци йола болхлой шоай цехе хьаде хIама ца хиларах, завода стройгруппе тайп-тайпара балхаш деш бола.

Лакхе белгалдаьхача тха смежникий бехкагIа нийсденнача кхоачамбоацарашцеи халонашцеи дувзаденна, тхоай договорни декхараш оаха кхоачаш ца дарах, гIод текха дезаш да тхо торговлега, продукци дIа ца яхьийтарах. Иштта гIулакхаш нийслуш хилча дувцилга а дийтеш самофинансированеи йиззача хозрасчетеи системагIа болх белгах? БоаггIача боарамагIа шоай болх дIагIоргхиларах шекбаьннаб цеха болхлой а.

Завода коллективо продукци арахецара оттаяь плани из бийдалца Iалашъелгеи вIашкадоагIаш ца хиларах хозрасчетагIа болх бе гIерташ оаха мел деш дар доадаьд, завода иждивенцаш санна ба хIанз тха цеха болхлой. Нагахьа санна кхоачамболаш тхона бийдал лоаттаеш хилча, предприяте коллективо доахача къахьегама толамашта юкъе дизза дакъа лоацаргдар оаха, цеха коллективо баьча балхах бухсоццаш хьахиннaчох материальнии моральнии даькъе дега тоам а хулаш. Перестройкан радикальни экономически реформан хьалашка дIахояха йиш йий планировании материально-технически Iалашделгеи вIашкадоагIаш йоаца — дегIаухилга сеца лаьттача хана хинна обществас харцъяь — метод? — уж хаттараш ду тахан цеха болхлоша. Хьанга ду теш болхлоша уж хаттараш? Хьалха дIаяхача хана санна жоп дала саг а воацаш дусаргдий-те уж?

М. ПАРАГУЛЬГОВ,
Нохч-ГIалгIай химически завода пластмасс яхача цеха начальник.

Денала, къонахчала цIей

Шовзткъеи кхоъ шу дизад советски нах хьаьнала къахьегаш, иразе шоай бераш хьалкхедеш машаре баха. Цудухьа хIара шу мел доала дезагIа, хьамсарагIа а бочагIа а да вайна массенена а Коталон цIей. ЦIаккха сийле йоврг1йоацача цу денна хетаяь Iалаьмате дукха мероприятеш чакхъяьхар город Грозне а республика районашка а кхоалагIча мае денз 9-ча майга кхаччалца. Царех цаI — ДОСААФ обкома бархIлагIча мае чакхдаьккха тIема-спортивни цIей.

Дукха нах гулбеннабар цу дийнахьа С. Орджоникидзе цIерагIча стадионе. Денала цIей хьаделлаш торжественни хьале трибунашта хьалхашка гIолла чакхбовл Коталон сийрда Ди шоашта ма могга гаргакхийла тIема ветеранаш, цар сийлен тIема-патриотически, интернациональни, къахьегама традицеш дIахохьош бола оборонни спортивни общества спортсменаш.

Стадионе баьхкараштa цу дийнахьа шоай спортивни говзал гойтар радиопеленгатораша, служебни жалеш леладераша, къонача авиатораша, парашютисташа. Гулбеннарий чIоагIа дог гIоздоаккхаш чакхдаьлар тIема-спортивни цIей.

СУРТАШ ТIА: 1) ТIема ветераний колонна; 2) сигалара чуухача парашютисташка хьожаш бола зрителаш; 3) льатта кхоачаш латт аргIанара парашютист-спортсмен.

Р. АУШЕВА сурташ.

Сийлен традицеш

Укх тIеххьарча массехк шера хIара Коталон цIей дездеча дийнахьа Грознен В. И. Ленина цIерагIча майда тIа гIолла торжественни хьале шоай низий хьажар чакхдоах города юнармейски подразделенеша.

ТIема а къахьегама а ветеранашта, шоай бокккагIболча новкъосташта, даьшта, даьдаьшта цар сийлен традицеш шоаш яхьа ма йоагIара дIахохьоргхиларах ший тайпара цар луш дола рапорт да из.

Иштта хилар 9-ча мае а. Трибуна тIа латт партийни, советски, комсомольски организаций, общественни организацей викалаш, тIема а къахьегама а ветеранаш. Майдан гонахьара улицаш хьалйийзай цу цIейга хьажа баьхкача дукххача грозненцаша.

Юнармейций цIей хьаделлаш къамаьл даьча город Грозне «Зарница», «Орленок» яхача тIема-спортивни ловзарий командующе, Грозненски маькхъеча комбината граждански оборона инженер волча Ефанкин Борис Федосеевича дувц номераш 50, 17, 15 йолча школай, СПТУ-3 дешархоша баьча бокхача тIема - патриотически балхах, царна карагIдийннача дикача гIулакхех.

Цул тIехьагIа памятника уллув керда зизаш дохк дешархоша, тIаккха торжественни маршагIа чакхбовлуж, гулбеннача грозненций дог гIоздоахаш, бокккагIбарий сийлен традицеш дIахохьоргйола Даьхе лораераш шоаш хургхиларах цар бIуболийташ.

СУРТАШ ТIА: 1) торжественни парад хьаеллаш ва тIема-спортивни ловзарий командующи, запаса полковник Б. Ф. Ефанкин; 2) къона юнармейцаш.

Р. АУШЕВА сурташ.

МАРХА КХАБАР—ЗЕНЕ ГIУЛАКХ

КПСС кердача редакце Программа тIа белгалдаьккха ма хиллара, лоархIамеи чоалханеи декхараш да вайна хьалхашка латтараш: керттерча даькъе вай мехкка социализм хьалъелга ма хулла сихагIа йисте а доаккхаш коммунистически общество хьалъяра материально-технически база кийчъе езалга.

ХIаьта хургйолча обществана эшар ширдаьннача гIулакхашца цхьаккха бувзам боацаш, массе оагIорахьара гармонически дегIавена саг ва.

Советски наьха лакхъеннача культура, хIанзарча Iилманеи техниканеи карагIдаьннараша советски саг идейно дегIавара кхетам лургбола керда формаши методаши лехийт вайга. Социалистически революци котъяларца вай мехка таро хилар дина социальни кIийле — саг саго воацавар дIадаккха. Марксеи Ленинеи материалистически хьехам котбаьлар, цо из котало чIоагI а йир.

Дино Iалаьмате доккха зе ду медицинана. Марха кхоабалга, кхыйола дина обрядаш лелаелга медицинаца дхьаккха бувзам болаш а дац. Цудухьа хIара лор, хIара дийша саг декхарийла ва динах юхедисаращца къовсам лоаттабе.

МоллагIа болча динца санна, бусалба динца дувзаденна дукха цIейши тайп-тайпара обрядаши я. Дина обрядаши цIейши белгала да уж йоккха консервативность йолаш хилар, уж дукххача хана денз наьха быте, цар оамалашка чуденна хилар.

Бусалба дина эггара яьржача обрядех цаI — хIара шера 30 дийнахьа марха кхоабалга. Мархий бетта къаьстта дукхагIа хул больницашкеи поликлиникашкеи гийгаи шоргаштеи лазар хинна нах. Дина «авторитеташа» яхачогIа, мархий бетта лазар кхеталга из «далла везалга» да. Шийна къаьстта везача сага мара а тохац цо из, йоах цар.

Цамогаш болча наха юхейиса а шоай могашал кIалъют мархий бетта. Къаьстта марха кхабар чIоагIа Iаткъ туберкулез, кIаьдача кера (гийга, шюргашта, дийхка, кхыча органашта), лазараш долча наха, берах болчеи бераш наькхах доахкадечеи кхалнаха.

Халахете а цхьаболча динах тешараша шоай берашка а кхоабийт марха. ХIаьта цо берий ховха организм толхаю. Цул совгIа, сага дегIаца функциональни хувцамаш хул лазара духьал отта магац цунна.

Белгалдаккха деза, цхьабола дина «авторитеташ» марха кхоабалга сага дегIа чIоагIа пайдане хIама да, яхаш харцдар бакъде гIерташ хилар. Цар яхачогIа, шера цкъа цхьан юкъа моцал Iовшалга медицинас ше дIадехаш хIама да. Укхаза цIаькха а белгалдаккха деза, марха кхабар медицинаца вIалла а бувзам болаш доацалга. Лораша хадданза тIахьожам а лоаттабеш чакхйоаха диеташ сага организма индивидуальни белгалонашка хьежжа, цунна дарбанна лаьрхIа я.

Марха кхабаро хоалуш лохъю коллективашкара къахьегама овсарле. ХIана аьлча марха долча сага дагалаттар «къиноех цIенвалар» мара дац, хIаьта творчески хьинар цун шоллагIча плане да.

ЧIоагIа дегIа зулам доалаш хIама да, динах тешараш мархий бетта «дарба дара» хьасташкеи хиш тIеи ахар. ХIана аьлча, дукха нах гуллуча цу моттигашка тайп-тайпара лазараш дIаюха дала тарлу. Иштта, доккха зе доалаш гIулакхаш да динах тешараш зерате ухалга а. Зерате бахачул тIехьагIа, лора хьехамагIа мара мала йиш йоаца минеральни хий мел. ХIаьта цо наьха могашал йохаю.

Вай мехка наьха унахцIено лораяра хьайийлла дукха а дарбан учрежденеш я, дарбан хих шерра пайда эц доагIача хьалашка лорий къаьстта тIахьожам а болаш. Цу гIулакха хьалъяьй курорташ, санатореш. Иштта Къулбаседа Кавказе дукха я минералически группаегIа йола а кхы тайпа а дарбан учрежденеш. ХIара гражданина бокъо я путевка, курсовка хьа а ийца лорий тIахьожам а болаш курорте, санаторе дарба дайта а салаIа а.

ХIанзарча вахаро сагагара дIадехари цунна тIадехка декхараши дукха да. Цудухьа хIанзара саг дина баргалех мукъа хила веза. ХIана аьлча, дино сага хьаькъал толхаду, гонахьара дуне лерттIа довза а из кхетаде а новкъарле ю.

Л. ДЖАНХОТОВА, Республикански санитарни просвещене ЦIен болхло.

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Хоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп - тайпарча оагIонашкахьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 16—21, Грозне 18—20 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка юкъюкъе догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 3—8, дийнахьа 12—17 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

№ 17 йолча юкъера профессионально - технически училище деша хьех шо ер профессеш караерзае:

1. Шеррача профила тракторист-машинист, «С» категоре шофер — дешара ха 3 шу, 8 класс яьккхараш.
2. Юрта гIишлош яра вола мастер — дешара ха 3 шу, 8 класс яьккхараш.
3. 3-ча класса тракторист-машинист — дешара ха 8 бутт, итт класс яьккхараш.

Училище дIаэц 15 шу а тIех а ха яьнна кагий нахи мехкарийи. № 17 йолча СПТУ дешархошта мах боацаш дийнахьа диазза хIама дуийт, барзкъамаца, книжкашца, дика хьаъяьча общежитеца Iалашбу, стипенди лу.

Юкъера дешар дийша бола Советски Эскаре гIулакх даь цIабаьхкараштa, хIаьта иштта укх шера юкъера школа йистеяьккхараштa, 394 сахьата боараме машиноведене курс чакхъяьккхараштa 96 сом стипенди тергда.

Училище болх беш я е кружокаш: предметни, технически творчества, самодеятельни, классически а ший лоIаме а кIалкхетаргах латтара, мотобола секцеш.

Училище деша оттара е каьхаташ эш:

1. Директора цIерагIа заявлени.
2. Ваь хиларах дола тешал.
3. Дешарах дола документ.
4. Вахача моттигера справка.
5. 3х4 см. бустам бола 4 сурт.

Занятеш 1 сентябре дIайолалу.

Училища адрес: 366123, НГIАССР, Наурски район, Калиновская яха станица.

ПАССАЖИРИЙ ТЕРКАМГА!

1988 шера 30 мае кхаччалца Грознерча аэропорта самолеташ хьалгIеттача наькъа оасана ремонт еш хиларца дунзаденна укх рейсех самолеташ дIа-хьа лелара расписани хувцалу:

6511/6512 — Грозный — Ростов — Киев, дIа а юха а;
6509 — Грозный—Ростов—Ленинград;
6510 — Ленинград—Ростов—Грозный;
6501 — Грозный — Куйбышев — Свердловск;
6502 — Свердловск — Куйбышев — Грозный;
6487 — Грозный — Уфа — Тюмень;
6488 — Тюмень — Уфа — Грозный;
С-609 — Волгоград — Грозный;
С-610 — Грозный — Волгоград;
1273 — Москва — Грозный;
1274 — Грозный — Москва;
1275 — Москва — Грозный;
1276 — Грозный — Москва;

Самолеташ леларгъяц укх рейсех:
5257 — Ашхабад — Грозный — Запорожье — Минск;
5258 — Минск — Запорожье — Грозный — Ашхабад;
7725 — Кишинев — Грозный — Ашхабад — Ташкент.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

Учета механизаци яра Грозненски техникуме 1988/89 дешара шера заочни отделене деша дIаэц (юкъерча школа базе) укх специальностех:

Техник учета механизаци яреи вычислительни балхаш дареи. Дешара ха—2 шуи 7 бутти.

Бухгалтер (промышленносте болх бара).

Дешара ха — 1 шуи 10 бутти.

Статистик (госстатистика органашка болх бара).

Дешара ха — 1 шуи 10 бутти.

Техникуме дIаэц дIаоттара экзаменаш толаме дIаеннараш.

Экзаменаш дIаяла ца езаш мукъабоал дошо, до то медаль а йолаш юкъера школа яьккхараш.

Юкъерча школа базе дIаотташ ер экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (сочинени), математика (багахдувцаш).

Заочни отделене экзаменаш дIаэц кхаь потоках:

1 поток — 10 июне денз 20 июне кхаччалца, II поток—10 июле денз 20 июле кхаччалца, III поток — 10 августе денз 20 августе кхаччалца.

Заочни отделене заявленеш 3 мае денз 10 августе кхаччалца дIаэц.

Деша отташ ер документаш эш:

1. Директора цIерагIа заявлени (из техникуме лаьрхIача бланка тIа язъю).
2. Юкъера школа яккхарах дола документ (подлинник).
3. (86-у) форма йола медицински справка.
4. 3х4 см бустам бола 4 сурт.
5. Предприяте, учреждене, организаце кулгалхочо кулг яздаь дола къахьегама книжка тIара выписка.
6. Балха волчара характеристика.
7. Цхьан формах йола направлени (промышленни предприятеша е юртбоахама предприятеша, организацеша техникуме деша хьожабаьчаргара).

Техникума адрес: 364060, г. Грозный, Кирова пр., 8, ГТМУ.

Телефон: 7-11-91, заочни отделени.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 МАЙ

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Моаршал да хьога, музыка».
9.20 — «Гушдар — теша халадар».
10.20, 15.30, 17.25 — Кердадараш.
10.35 — Дакъа лоацараш. Ерригсоюзни пионерски лагерь «Артек» дегIаяра проблемех.
15.45 — «ВЭФ» производственни объединене культураи техникеи Двореца «Роталя» яхача халкъа хьалхара ансамбла концерт (Рига).
16.00 — «КхойттлагIа алапи». Документальни фильма премьера.
16.40 — «...Ялхайтта шу даьннеи бокхагIеи».
17.30 — Музыкальни ганз. А. Дворжак. «Фортепианни квинтет».
18.25 — Хоккей. СССР чемпионат. Хьалхарча моттигах йола матч. Перерыве — Тахан дунен тIа.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Позици». Нагорни Карабах. ДIахьор — Г. Боровик. (ШозлагIа гойт).
23.20 — Тахан дунен тIа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Объективе — хьайбаш. БIехалаш». Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — А. Т. Твардовский. «Василий Теркин». 7-гIа класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-гIа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Физикеи Iилма-технически революции.
10.35, 11.35 — Физика. 7-гIа класс.
11.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Случай в аэропорту». Художественни фильм. 2-гIа сери.
13.20 — «Гаьнареи — уллуврем». Документальни фильмаш: «Са боаца цIа», «Кушчу», «Рокин «Лахты».
14.15, 23.05 — Кердадараш.
14.20 — Кердадоаккхача фильма дийнахьара сеанс. «Угрюм-река». 3-гIа сери — «Предательство».
17.05 — Кердадараш (гIалгIай меттала).
17.10 — Кинопрограмма.
17.40 — «Болхлой смена» (нохчий меттала).
18.10 — «Тха выступленей лерагIа» (нохчий меттала).
18.30 — Документальни фильм.
18.40 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
18.55 — Мультфильм.
19.05 — «Южная феерия». Бальни халхарий конкурс.
19.45 — «Импульс». 2-гIа передача.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Случай в аэропорту». Художественни фильм. 2-гIа сери.
23.15 — Дунен велогонка. ЧССР передача.

13 МАЙ

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — Хоккей. СССР чемпионат. Хьалхарча моттигах йола матч.
10.55, 15.30, 17.15 — Кердадараш.
15.45 — Киргизски телевидене программа.
16.45 — ХIана, сендухьа.
17.20 — Iилма: теори, эксперимент, практика.
17.50 — Фантастика мультипликаце.
18.15 — «НаIара санагIа тIа». Москве керда зоопарк хьалъяра проблемаех.
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.00 — «Московски седкъий» яхача искусства фестивала тIеххьара концерт.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — ТIеххьара концерта дIахододар.
22.30 — Бокххийчарна мультфильмаш.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Объективе — хьайбаш». «Осьминог». Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Вайна гонахьара дуне. 1-гIа класс.
8.55 — Iилма-довзийтара фильм.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-гIа шу.
9.55 — «Къонахчала сахьат». Iилма - довзийтара фильм.
10.05 — Iалама мастерскойи вайи.
10.35, 11.35 — Б. Полевой. «Бокккъала бакъ волча сагаг йола повесть». 5-гIа класс.
11.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Случай в аэропорту». Художественни фильм. 3-гIа сери.
13.20 — Документальни фильм.
13.50, 23.05 — Кердадараш.
13.55 — Кердадоаккхача фильма дийнахьара сеанс. «Угрюм-река». «Крах».
17.00 — Кердадараш (нохчий меттала).
17.05 — Документальни фильмаш.
17.35 — «Республика кхашка». Юртбоахама обозрени (гIалгIай меттала).
17.50 — Фильм-реклама.
17.55 — «Негатив». Критически журнал.
18.10 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
18.25 — Спортивни программа. Перерыве — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Сакъердаме гном».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Случай в аэропорту». Художественни фильм. 3-гIа сери.
23.15 — Документальни фильма экран. «Групповой портрет с Кижами».

РАДИО

12 МАЙ

ЕРА

7.45 — «Юха а увзаш дегIаахар сихдар».
7.57 — 8.00 — Передачай программа. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.27 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.30 — «Интернационализм—вай вахара закон» (гIалгIай меттала).
8.50 — 9.00 — Реклама.
11.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
11.30 — «Госприемка: гIулакхаши проблемаши» (нохчий меттала).
11.45 — «Болхлочун хетар».
11.55 — 12.00 — Музыка.
15.15 — 15.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Къамаьл ду районни радиос». Сунженски районера передача.
17.31 — Юрта боахама хьалхалаттараштa хетаяь музыкальни программа (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — Музыка.

13 МАЙ

ПIАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Юртара Iуйренаш».
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — «БIаьстан кхашкара балхашта — лакха темпаш» (нохчий меттала).
8.45 — Продукце динал: предприяте кизга» (гIалгIай меттала).
8.55 — 9.00 — Музыка (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00. — «Халкъа муамаш яхача циклера передача (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 — «Перестройках йоазонхочун хетар». Микрофона хьалхашка М.-С. Плиева (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцена накъаболхаш. «Авангарде коммунисташ» (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — ДоттагIлен концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — «ЦIенхаштта хьадехаш» (нохчий меттала).

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка

СФ03056. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1726.